Cumhuriyet

15 EKİM 1984

SİYASET 84

PARASIZ EK 41

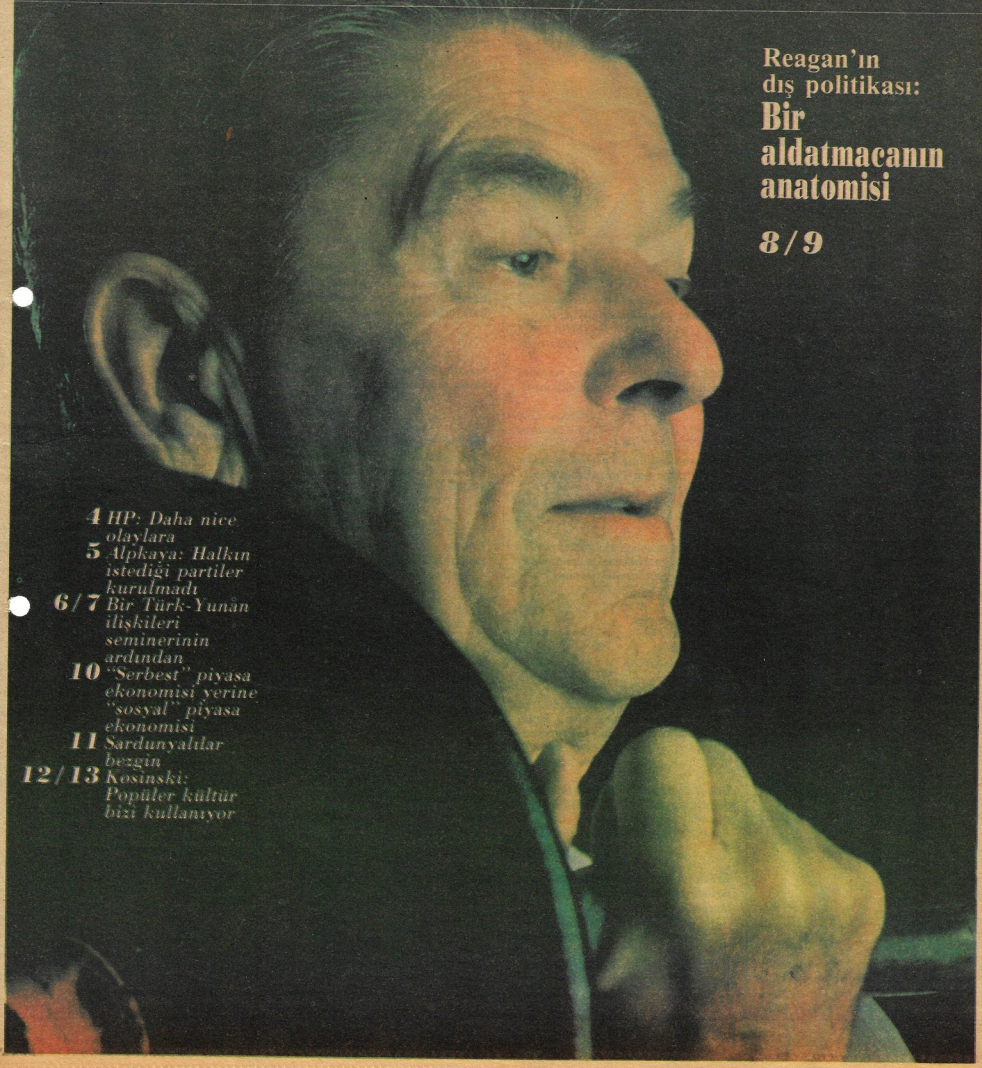

Reagan'ın dış politikası:
Bir aldatmacanın anatomisi
8/9

4 *HP: Daha nice olaylara*
5 *Alpkaya: Halkın istediği partiler kurulmadı*
6/7 *Bir Türk-Yunan ilişkileri seminerinin ardından*
10 *"Serbest" piyasa ekonomisi yerine "sosyal" piyasa ekonomisi*
11 *Sardunyalılar bezgin*
12/13 *Kosinski: Popüler kültür bizi kullanıyor*

İNCİR ÇEKİRDEĞİ

Siz benim üşütmediğime dua edin.
İBRAHİM TATLISES
Türkücü

●

"Gününüz zamlı olsun" diyeceğiz ama içinizden beddua ediyoruz sananlar çıkabilir.
ZEKİ CEYHAN
Milli Gazete yazarı

●

Tatlı yiyorum ve tatlı tatlı zayıflıyorum.
AJDA PEKKAN
Süperstar

●

Turizm Bakanı olarak enflasyondan yanayım.
MÜKERREM TAŞÇIOĞLU
Kültür ve Turizm Bakanı

●

Yüzüme bir bakın, kalbimin ne durumda olduğuna siz karar verin.
ZEKİ MÜREN
Sanat Güneşi

●

Arap turistlerle karşılaştım. Selam verdim aldılar. Bir tanesine yaklaştım. Başını güzel kapamışsın elbisen uzun, ya bu kollarını neden açtın? Merak ettim sen de ötekiler gibi kapa, günah dedim. Bana İranlı mısın dediler.
CANAN CEYLAN
Milli Gazete yazarı

●

Mutfak aralığında, çeşitli yerlerde hanımlarımız en azından hafif hafif kıvırırlar.
HÜLYA IŞIL
Dansöz

●

Ben ana muhalefetin babasıyım.
TURGUT SUNALP
MDP Genel Başkanı

●

Hayatımızı baştan başa donatan ve ısıtan halının edebiyatımız, şiirimiz ve sanatımızda da geniş yeri bulunuyor.
AHMET KABAKLI
Tercüman Gazetesi yazarı

●

Biz zaman zaman Sayın Başbakanla konuşuyoruz, tartışıyoruz. Ancak Özal'la mutabıkız.
VURAL ARIKAN
Maliye ve Gümrük Bakanı

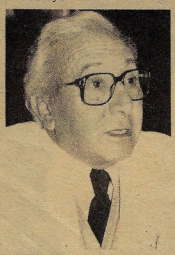

Bizim mağazalar ortadireğe sesleniyor.
VİTALİ HAKKO
Vakko Mağazaları sahibi

Ben aslında çok sakin tabiatlı bir insan değilim.
TUNCA TOSKAY
TRT Genel Müdürü

●

Ben saçlarımı boşuna mı ağarttım.
SÜHA ÖZGERMİ
Milli çapkın

Hükümet kadınları ağlatıyor.
İMREN AYKUT
MDP İstanbul Milletvekili

●

Ben bundan böyle seksenbeş yaşındayım diyeceğim ki, yaşımı saklamadığımı anlasınlar.
YILDIZ KENTER
Tiyatro sanatçısı

●

Ben taraf değilim. Eğer bana rakip olanlar varsa parti yönetiminde kalmasınlar.
NECDET CALP
HP Genel Başkanı

●

Benim anlayışıma göre gazeteci sonradan olmaz, gazeteci anadan doğmadır, anadan doğma gazeteci olunur.
KEMAL İLİCAK
Tercüman Gazetesi sahibi

●

Abe, Çerkez gelini gibi naz yapar bu bizim Başkan.
TRAKYA'DA SODEP'Lİ BİR VATANDAŞ

●

Önümüzdeki yıl ödül almak isteyen patron, senarist, yönetmen, kadın oyuncu kim varsa bana başvursun.
KADİR İNANIR
Ödülsüz sanatçı

●

Briç kulübü olan üniversiteler varsa demek ki, onlar bizden daha ileri görüşlüdür.
PROF. DR. CEMALETTİN ÖNEN
İ.Ü. Tıp Fakültesi Dekanı

●

Erkekleri seviyorum ama yine de onlardan yana dertliyim. Hepsi beni kullanıyor.
AHU TUĞBA
Sinema sanatçısı

●

Kafamı genç görünmek için kazıttım. Gençlik yılında genç olmalıyım.
ÖZDEMİR ERDOĞAN
Hafif Batı müziği sanatçısı

Zamanım olsa ben her şeyi yapacağım, ancak 24 saat bana yetmiyor.
HÜLYA SÖZER
Ses sanatçısı

●

Hepimiz cumhuriyetçiyizdir ama Osmanlı monarşisine karşı da genel olarak, gizli bir dalkavukluk yuvalanıp kalmıştır yüreklerimizde.
ÇETİN ALTAN
Güneş Gazetesi yazarı

●

Hep erkekler kazanacak değil ya. Biraz da bizler kazanalım.
ATYARIŞI OYUNCUSU BİR BAYAN

●

Bolu'da panterdim, Sarıyer'de kova oldum.
SARIYER KALECİSİ İLKER

●

Ben buraya rezil olmak için gelmedim.
ZORAN SİMOVİÇ
Galatasaray kalecisi

●

Belki seneye Türkiye'de antrenör olarak çalışacağım. İşte o zaman Türkler benim ne denli Türk dostu olduğumu anlayacaklar.
OTTO BARİÇ
Rapid Wien Teknik Direktörü

●

Sanatımdan söz eden yok. Herkes kafasını sevgililerime takmış.
HÜLYA AVŞAR
Sinema sanatçısı

●

En ağır eleştirileri bugüne kadar ben yaptım ama Sayın Başbakan bana hiç kızmadı, her zaman da "Merhaba" diye selâm veriyor.
TÜRKÂN ARIKAN
ANAP Edirne Milletvekili

●

İsmi üstünde "doğru yoldadır" işte... Daha nasıl tanımlayalım.
İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL
Dışişleri eski Bakanı

Beni eleştirsinler. Ama bu gibi milli konularda beni eleştirenlerin samimiyetinden şüphe ederim.
METİN ÜNÜVAR
Boks Federasyonu Başkanı

haftanın portresi

Reis'in sağ kolu

Ürdün'ün Mısır'la diplomatik ilişki kurma kararı... Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'in bu kararın ardından Ürdün'e gitmesi... Bu güncel siyasi olaylar Reis'in sağ kolunu yeniden Ortadoğu sahnesinin ortasına fırlatıverdi. Reis'i Enver Sedat'tan 10 yaş küçük olan Mübarek, 1928 doğumlu. 1981 yılının 6 ekiminde Başkan Enver Sedat, Radikal İslamcılar tarafından düzenlenen bir suikast sonucu öldürülünce, Mübarek, belki de hiç beklemediği bir anda Başkan oluverdi. Reis'i gibi o da asker kökenliydi. 1973 savaşında Hava Kuvvetleri Komutanı idi. Savaştaki başarıları ona Sedat tarafından verilen bir Hava Mareşalliği rütbesi kazandırdı. Sovyetler Birliği'nde pilot olarak yetişti. Usta pilotluğunun yanında usta bir diplomat olduğundan da söz edilir. Sedat'ın Amerikan yanlısı politikasının bir numaralı mimarı oldu. Enver Sedat'ın her siyasi girişiminde Arap ve Batı başkentlerini gezerek Reis'in politikasını açıklayan oydu. Onunla görüşme fırsatı bulan Batılı liderlerin kendisini *"çok işbilir ve becerikli"* bulduğu söylenir.

İktidarı üçüncü yılını doldurdu. Bu üç yıl boyunca hem iç sorunlarla hem de İsrail-Mısır barışı ile Arap Dünyası'nda etkili bir rol oynamak arasında bir denge bulmakla uğraştı. Ürdün'le kurulan diplomatik ilişkiler Mübarek'in Mısır'ına Ortadoğu'da oluşturulmaya çalışılan yeni siyasi mihver vasıtasıyla daha etkin rol oynama fırsatı tanıyor. Mübarek'in dengeli politikası dünyanın süperlerinden birinin övgüsünü kazanmasına yol açtı. Başkan Reagan dünyaya Mısır'ı örnek ülke olarak tanıttı, Ortadoğu'da barışın sağlanması için *"daha fazla Mısır"* istedi. Böylece Mısır Ortadoğu'nun *"örnek"* ülkesi durumuna geliyordu.

Sedat öldürüldükten sonra başa geçtiğinde Mübarek'in avantajı Reis'in sahip olduğu hasımlara sahip *olmamasıydı.* Mübarek'i Reis'iyle kıyaslayanlar, onu Sedat'ın yanında çok silik bir siyaset adamı olarak değerlendiriyorlar. Nitekim Mısırlı yetkililer onu *"pek popüler olmayan bir başkan"* olarak değerlendiriyorlar. Ama birçok siyasi güç onun Radikal İslamcıları engelleyebilecek tek siyasi olduğunda birleşiyor.

Mısır, parlak ve debdebeli bir Sedat'tan sonra karşısında sade bir devet başkanı buldu. Bu başkan yolsuzluğa karşı tavır aldı. Tüm hile söylentilerine rağmen seçimler yapılabildi. Böylece Mübarek muhalefet tarafından da onaylanan bir başkan olabildi.

haftanın fotoromanı

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp

dünya kulisi

ABD

Kissinger'in tarifi

*Başkan Nixon ve Başkan Ford dönemlerinde Dışişleri Bakanlığı yapan Henry Kissinger yine yeni öneriler getirmeye hazır. 61 yaşındaki kızaktaki politikacı, ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin bir türlü gelişemeyişinin, iki ülke liderleri arasındaki kişisel dostluk ilişkisinin bulunmayışından kaynaklandığı kanısında. Bu yüzden de "**özel bir kanal gerekli**" diyor. Halen bu işi yürütecek nitelikteki tek kişi olarak kendisinin bilindiğini söylemeye gerek duymuyor ama.*

SUUDİ ARABİSTAN

Bizim kızların neyi eksik

Suudi Arabistan Kralı Fahd, genç erkeklerin yabancı kızlarla evlenmesinden kaygı duyuyor. Şeriat'ın uygulandığı bu ülkeye gelen gelinler genellikle Mısırlı ya da Hintli oluyor ve dini bütün olduklarından kuşku duyuluyor. Buna karşılık Suudi Arabistan kızları sık sık evde kalıyor. Bu nedenle Kral, ahlakı tehlikeye düşüren yabancı gelinlere karşı bir genelge yayınladı:

*"**Suudi kızlarının ahlakı ve erdemi sorun yaratmıyor. Ayrıca dünyanın başka ülkelerindeki kadınlardan güzellikte geri kalmıyorlar!**"*

TOGO-FEDERAL ALMANYA

Togolu Alman askerler

*Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin savunma politikası uzmanı Karl Heinz Klejdzinski, Togo'da şaşırtıcı izlenimler edindi. Federal Almanya Elçiliğinde verilen bir davette Klejdzinski, Federal Alman ordusunun bir binbaşısına ve 2 istihkam erine rastladı. Bunlar Togo üniformaları giymişti ama. Klejdzinski Bonn'dan resmi açıklama istedi. Üç asker "**inşaat makinelerinin bakımı**" göreviyle gönderilmişti. Bu arada da prefabrik bir köprüyü birmağın üzerine kurmuş, bir tarım bölgesine ulaşımı sağlamak için de bir tahta köprüyü güçlendirmişti. Federal Alman Ekonomik Yardım Kurumu'nun bir görevlisi de yapılan işi doğrulayarak, Togo hükümetinin rejim düşmanları için kurduğu toplama kampına ulaşımın bu sayede gerçekten de sağlandığını belirtti. Askerlerin Togo üniforması giymesi ise "**Birçok değişik askeri birlikte görev yaptıkları için yanlış anlaşılmaları önlemek amacıyla**" kararlaştırılmıştı.*

ABD

Çalışma Bakanı'nı özleyen yok

*Hakkında 800 milyon dolarlık yolsuzluk ve 137 evrak sahtekârlığından dava açılan ABD Çalışma Bakanı Raymond Donovan'ın yokluğu pek hissedilmeyecek. 12 kasımda yeniden yargıç karşısına çıkacak olan Donovan hakkında yardımcılarından biri şöyle diyor: "**Yokluğunu hissetmeyeceğiz. Göreve geldiğinden bu yana kendini suçlamalara karşı savunmak ve sendika liderlerini suçlamak dışında pek bir şey yapmadı zaten.**" Donovan, davanın açılması üzerine görevinden ücretsiz izin almıştı. Onu arayacak kişi Başkan Reagan olabilir, çünkü Donovan'dan önce İçişleri Bakanı James Watt ve Çevre Koruma Dairesi Müdürü Burford suçlamalardan dolayı istifa etmişti.*

ABD-FEDERAL ALMANYA

Bir sakal öyküsü

ABD'de füze eğitimi gören Federal Alman askerlerin komutanı Albay Karl Wallrath, sakallı askerlerine sakallarını kesme emri verdi. Wallrath'ın gerekçesi, ABD askeri hizmet tüzüğünün askerlerin sakal bırakmasını yasakladığı biçimindeydi. Wallrath, bu yüzden Alman askerlerin de müttefiklerine uyması gerektiğini belirtiyordu. Teksas'ın El Paso kentindeki okulda bulunan Alman askerler traş olmayı reddedince, Federal Alman Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve parlamento savunma görevlisi devreye girdi. Sorun, Federal Alman yasalarının komutanlara askerlerine sakal kestirme emri vermesini yasaklamasıydı. Şimdi bu konuda özel bir araştırma yapılıyor.

Doğum sancıları içinde bir ana muhalefet partisi

HP: Daha nice olaylara

HP'deki olayların perde arkası neydi? Calp ile Gürkan arasında ne bir "koltuk kavgası"ndan, ne "kadro kavgası"ndan, ne de "fikir uyuşmazlığı"ndan kaynaklanan bir "sorun" vardı. Peki ama "meselenin esasını" ne "teşkil" ediyordu?

HASAN UYSAL

Ankara — "Necdet Bey, Turgut Beye daha önce 'Dünyada maalesef sol ve sağ cereyanlar hızla gelişiyor. Bu cereyanlar Türkiye'ye de girdi. Ben tüm solu bir çatı altında toplayıp, başında yer alarak bunun zararlı olmasını önlemek amacındayım. Siz de sağı bir çatı altında toplayıp başında bulunsanız sol ve sağ cereyanların zararını önleriz' **dedi. Ben de bu konuşmada bulunuyordum. Necdet Beye** 'Haklısınız, ama solun içinde her şey var, siz bunları içinize sindirir misiniz?' **dedim.** 'Hayır' **dedi. Bunun üzerine,** 'O zaman olmaz. Çünkü bunlara karşı koyarsanız sizi çiğneyip geçerler. Ben sağ partiyi tutarım. Ama şeriata izin vermem, benimsenemem. Karşı koyarsam beni de çiğnerler' **karşılığını verdim. Görüyorsunuz şimdi dediğim çıktı, onu çiğneyip geçiyorlar.**"

10 ekim çarşamba günü İş Bankası'nın Akay Şubesi'nde banka müdürünün odasında kendisine **"Hasan Paşa"** diye hitap edilen yaşlı adam bunları anlatıyordu. Anlattığı kişi de bankaya para çekmeye gelen **"devlet adamı"** görünüşlü, beyaz ve kalın kaşlı, **"umur"** görmüş ANAP milletvekiliydi. ANAP milletvekili bu sözlere başıyla katıldığını belli ederek salladıktan sonra, **"Doğru doğru. HP içindeki bu grup bence de çok tehlikeli"** dedi. Konuşmada sözü edilen Necdet Bey HP Genel Başkanı, Turgut Bey ise MDP Genel Başkanı'ydı.

★

Gazeteci **Aydın Köymen** MDP'nin gene **"umur"** görmüş, büyük **"devlet adamı"** ve **"milli koalisyon"** öneren, karısı ve kültürü yabancı, doğlu milletvekili ile görüşürken konu HP ve HP'deki olaylara gelmişti. **"Ağzından bal damlayan"** Fransız aksanlı MDP milletvekili beklenmedik biçimde sözlerini sürdürdü:

"HP'deki muhalefet olayı çok tehlikelidir. Şimdilik yönetimden düşürüldüler ama işin burda kalmaması lazım. Açık söyleyeyim, bu ekip kurultaya kadar kalmamalı, kalmayacaktır, kurultaya bu ekip ulaşmayacaktır."

★

5 ekim günü Bulvar Palas Oteli'nin avizeli salonunda 59 imzalı güvensizlik önergesi ile Gürkan ve arkadaşları düşürülmüş, oylama yapılmadan önce Gürkan ekibi oteli terk etmişti. Oylamaya geçmeden önce Calp'in en yakın arkadaşı ve aile dostu olan **"babacan"** milletvekili üzüntülü bir yüz ifadesi ile koridorda **"Cumhuriyet"** muhabiri ile karşılaştı. Birbirine 18 aydır **"aşına"** olan iki yüz bir süre sohbet ettiler. **"Babacan"** milletvekili **"Bu adam niye böyle yapıyor anlamıyorum. Yapma Necdet etme Necdet diye hem ben hem karısı kaç kez söyledik. Eskiden böyle değildi. Geçenlerde gene böyle olmadık bir şey yaptı. Şaşırdım, eşi Sevil Hanıma** 'Niye böyle yaptı bu?' **diye sorduğumda,** 'Herhalde gene telefon ettiler' **yanıtını verdi. Bu duruma ben de çok üzülüyorum. Aydın** (Gürkan) **iyi çocuk Necdet'e** 'Senin yerini bu doldurur. Ateş gibi oğlan. Hem gazetecileri hem örgüt seviyor. Partiyi canlandırdı. Bak, artık partiyle kimse alay etmiyor. Güçlendik. Yeme bu oğlanı' **dedim. Ama gördün neler oldu. Beni de dinlemiyor artık"** diye içini döktü.

Gözleri dolmuştu. Olan bitenin farkındaydı aslında. Ardından **"Bunları yazma, niye anlattın diye küser sonra bana"** diyecek, anlattığı çok önemli konuları bu istek üzerine ne yazacak ne de aklımızda tutacaktık. Ama oy kullanmak için yanımızdan ayrılırken söylediği sözler ile şaşkına uğrayacaktık: **"İnşallah partiden atmazlar bu çocukları."**

★

Anımsanacaktır... HP'nin kurultay için geriye saymaya başladığını, kongrelerle Necdet Calp'in devreye girmesine neden olmuştu, ama HP Genel Başkanı bunu **"koltuk elden gidiyor"** diye yapmıyordu. Çoğu yerde yakınlarına, **"Baktım artık bu işlerden. Nereden bulaştım"** mı diyordu? Diyorsa bu kavgayı niye başlatıyordu?

Calp'e yakın milletvekillerine göre, Gürkan grubu partiyi başka partiye **"yamamaya"** çalışıyor, partiyi tehlikeye itiyordu. Onların yönetimi döneminde partiyi güçsüz kalmıştı. Verilen devlet yardımı kendi yandaşları olan il ve ilçe örgütlerine gönderiliyor, kendi yandaşları olmayan il örgütleri ise değiştiriliyordu. Ve en önemlisi partiyi **"sola"** çekiyorlardı.

Gürkan grubu ise yapılan suçlamaları tümüyle reddediyor, bunun için tüm karar defterleri ile muhasebe defterlerinin herkese açık olduğunu söylüyorlardı. Gürkan, **"sola çekme"** iddiasına Mamak ilçe kongresinde **"Sosyal demokrat bir partide sol olmak suçmuş, bunu yeni öğreniyorum"** yanıtını vereceki. Gürkan grubuna göre kavga HP'nin **"sunun bunun denetiminden çıkıp tabanın, halkın denetimine sokulması"** kavgası olduğunu, tarafsız ve özgür bir kurultayda kendilerine karşı çıkan ekibin devrileceğinin anlaşılmasından

birlikte önemli gelişmelerin olacağını, kurultaya uzun bir süre olmasına karşın HP Genel Başkanının sessiz kalmasının HP içindeki muhalefeti kuşkulandırdığını siyaset eklerimizde yazmıştık. Ardından da **"Büyük olasılık Calp'in kurultaya Gürkan'la gitmeyeceğini, Gürkan'ı kurultay öncesi toplayacağı genişletilmiş Kurucular Kurulu marifetiyle devirmeye çalışacağını"** söylemiştik. Söylenenler bir bir gerçekleşti.

Neydi HP'deki kavganın perde arkası? Calp ile Gürkan arasındaki bir **"koltuk"** kavgası değildi. **"Kadro"** kavgası ya da **"fikir uyuşmazlığı"** hiç değildi. Kurultay öncesi Gürkan'ın genel başkan adayı olduğunun öğrenilmesi, il ve ilçe kongrelerinde ise Gürkan'ın doğrultusundaki delegelerin kazanması halen Genel Başkan olan sonra **"oyun üzerine oyun"** oynanmaya başlandığını söylüyorlardı.

HP'deki kavga kısa sürede tüm basında manşetlere çıkmış, konu yalnız HP'de ve sol çevrelerde değil ANAP ve MDP ile etkin ve de yetkin çevrelerde tartışılıp, ne yapılacağı araştırılmaya başlanmıştı. Kavganın gerçekten bir **"denetim"** kavgası olduğunda hepsinin birleşmesi, gözleri HP'ye çeviriyordu.

★

Gürkan ekibine göre de, HP'yi yakından izleyenlere göre de, Calp'i son toplantıda destekleyenlerin birlik bütünlük içinde olmadığı, işin içinde bazı çıkarların bulunduğu, ayrıca parti içinde **"görevli"** olarak adlandırılanların kendileri dışındakilerce benimsenmediği doğrultusundaydı. İddiaya göre Calp ekibi kısa süre sonra birbirini yiyecekdi.

Nitekim 8 ekim pazartesi günü yeni MKYK toplantısında ilk çatlak belirdi. Gürkan'a karşı çıkanlardan DM kökenli **Ayhan Fırat**'a Calp, **"Merak etme, tek genel sekreterim sensin"** dediği halde, aynı Calp, Yılmaz Hastürk'e de genel sekreterlik için söz vermişti. Hastürk'ün çoktan genel sekreter olarak belirlendiğini anlayan Fırat daha sonra genel başkan yardımcılığına adaylığını koymuş, burada yitirince toplantıyı terk etmişti. Ertesi gün TBMM grubunda Calp için hiç beklenmedik kelimeleri ardı ardına sayan Fırat, **"MKYK'dan kendi adamlarımızı çekeriz"** tehdidini mi savurmuştu?

Calp'in ekibi olarak iş başına gelen Başkanlık Divanında HP'de Fezyioğlu adını gündeme getiren ve Genel Başkan Yardımcılığına seçilen **Reşit Ülker** ve **Günseli Özkaya** ile Genel Sekreterliğe getirilen Yılmaz Hastürk ikiye bölünmeye mi yol açmışlardı? Genel Başkan Yardımcısı Özer Gürbüz DM kökenli arkadaşlarından da mı dışlanmıştı?

Gelişmeler 10 ekim çarşamba günü HP'de nelerin olacağının ilk işaretini vermişti bile. Calp'ten söz alan ancak sözlerin yerine getirildiğini görmeyenler, 59 imzalı bildiriye kandırılarak imza attırıldıklarını ileri sürenler ile tarafsız olduğu halde Calp'in isteği doğrultusunda oy kullanmaları başını çektiği grup yeniden genişletilmiş Kurucular Kurulu'nu toplayıp, bu kez aynı yöntemle üstelik Genel Başkan Calp'le birlikte yeni MKYK'yı düşürmeyi tasarlıyorlardı. Açıkça görülen, yeni yönetim de kurultaya kadar gitmeyecek, kurultay öncesi ilginç ve heyecanlı olaylar yaşanacaktı.

HP'ye yakın olarak kabul edilen herkesin üzerinde birleştiği bir gerçek var ki, o da Calp ekibinin, yani son toplantıda Calp'i destekleyenlerin pek de öyle "birlik-beraberlik" içinde olmadığı. İddiaya göre Calp ekibi kısa süre sonra birbirini yiyecekti.

Necdet Calp, yeni MKYK'nın ilk toplantısında hem Yılmaz Hastürk'e, hem de Ayhan Fırat'a Genel Sekreterlik "teklifinde bulunmuştu". Tabii bunlardan sadece biri seçildi: Yılmaz Hastürk. Ayhan Fırat da grupta olay çıkardı, Calp'e hücum etti.

Gürkan ve arkadaşları olayları sessiz izliyor, il ve ilçe kongrelerine katılma planları yapıyorlardı. Nitekim grup yönetiminin seçimine önce katılmayıp, sonra katıldıkları toplantıda boş oy veriyorlardı. Aydın Güven Gürkan, **"Kendi kendilerine bir rakip onlar, kendi kirletiklerini kendileri temizlesinler"** derken, yeni yönetimin kurultaya kadar gitmeyeceğine inandıklarını vurguluyordu. Gürkan bir başka söylentiye karşı ise **"Bu parti bizimdir ve bu parti sosyal demokrat çizgiye oturuncaya kadar da mücadele edeceğiz"** diyordu.

Kısacası HP'yi yoğun ve ilginç bir ay bekliyor. Gün geçtikçe yaklaşan kurultayın ise büyük çekişme getireceği, Calp'i zor günlerin beklediği açıkça görülüyor.

MDP'de bir eski Hava Kuvvetleri Komutanı, bir yeni siyasi: Emin Alpkaya

"Halkın istediği partiler kurulmadı"

ERBİL TUŞALP

— Bir eski asker ve yeni politikacı olarak politika ve ordu ilişkisini, genelde dünya özelde Türkiye'de nasıl değerlendiriyorsunuz?

Emin Alpkaya — Bu ilişki her zamanda her ülkede vardır. Bu nedenle müdahaleler de vardır. Ama demokrasiye adım atıldıktan sonra mutlaka askerin kışlasına çekilmesi lazımdır. Temel kural bu olmalıdır. Arkadaşlarımız da demokrasiye geçişi sağlamak amacıyla yaptıkları 12 Eylül hareketinden sonra bunu gerçekleştirmeye çalıştılar. Bir misal vermek isterim size, dünyanın yarısı dikta ile idare edilir. Askerler Pakistan, Güneydoğu Asya, Filipinler'i yönetiyorlar. Hiçbir ülkede demokrasiye bizde olduğu gibi üç yılda geçilmiş değildir. Hepsinde yöneticiler 10-15 sene işbaşında kalmışlardır. Silahlı kuvvetlerin bu iyi niyetini gerçekleştirmek için bu anlayışı perçinleştirmek lazım. Yani, yönetimi sivil idareye devretmekten daha çok halkla bütünleştirmek lazım. Eğer halkla biz - siyasi partiler, TBMM bütünleşebilirsek gelecek sivil yönetimler demokrasi yolundan saptırmazlar, halkla bütünleşmediği zaman demokrasi maalesef yozlaşıyor.

— Demokrasiyi biçimleyen yürürlükteki kurum ve kurallar bu bütünleşmeye sizce müsait mi?

Alpkaya — Bugün müsait değilse bile bunun eldeki imkânlarla gerçekleştirilmesi lazım. Bu bütünleşme sağlandıkça demokrasimiz sağlığa ulaşır. Aksi halde sağlıksız bir demokrasi olur.

— Siz ordunun politikadan uzaklaşması olgusunu demokratikleşmenin benimsenmesine halkın, demokrasi ile bütünleşmesine mi bağlıyorsunuz?

Alpkaya — Evet. Halkla demokrasinin bütünleşmesinde de milletin eğitimi, ülkenin gelişmesi önemli rol oynar. İngiltere'yi ele alalım, İngiltere'de anayasa yok, neden? Örf âdetler o kadar benimsenmiş ki, anayasa yerini tutmuş, demokrasi oturmuş. Demokraside o kadar çok faktör var ki, demokrasinin benimsenmesi konusunda daha cahil halkı etkileyen birçok şey var. Bunları saymama lüzum yok. Hamasi nutuklar en başta gelir, yörenin etkili unsurları sonra gelir. Bölgecilik bir vilayet içinde dahi önemli bir unsur. Bu gibi faktörler siyasi hayatın gelişmesini, ileri gitmesini, demokrasinin bir an önce gerçekleşmesini engeller. Bir de TBMM'deki üyeler ne kadar demokrasiye bağlı ve ne kadar yüksek kalitede olurlarsa demokrasi o kadar sağlıklı olur. Bir atalar sözü var. **"Herkes layık olduğu idareye sahip olur"** denir.

— Söylediklerinizden halkımızın demokrasinin evrensel anlamına layık olmadığı sonucunu mu çıkaracağız.

Alpkaya — Onu söylemek çok zor bir olay tabii...

Halkın istediği partiler

— İç siyasal gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Alpkaya — Bugünkü siyasi manzaraya patilerin kuruluşlarındaki bazı olaylar etken oldu. Yani siyasi parti kuruluşları tam manasıyla oturmadı. Halkın istediği partiler kurulmadı. Bence görünüş öyle. Çünkü ayrıca bir Doğru Yol çıktı. SODEP çıktı. Türkiye'de bugüne kadar oturmuş sistemde iki görüş var: Sağ görüşlü liberal sistem, sol görüşlü toplumcu sistem. Halk bu anlamda ikiye ayrılmış durumda. Ben bunu müşahade ediyorum böyle. Onun için, içinde bulunulan siyasal sistemde oturmuş sistemi ters çevirme veya tamamen bozma çabaları var.

— Yani bu durumun uzun yıllar süreceğini mi söylüyorsunuz?

Alpkaya — Evet, bu siyasi oluşum eğer

"Bugünkü siyasi manzaraya partilerin kuruluşlarındaki bazı olaylar etken oldu. Yani siyasi parti kuruluşları, tam manasıyla oturmadı. Halkın istediği partiler kurulmadı. Bir Doğru Yol çıktı, SODEP çıktı."

"Türkiye'de bugüne kadar oturmuş sistemde iki görüş var. Sağ görüşlü liberal sistem, sol görüşlü toplumcu sistem. Halk, bu anlamda ikiye ayrılmış durumda. Onun için, içinde bulunulan siyasal sistemde oturmuş sistemi ters çevirme veya tamamen bozma çabaları var. Bu siyasi oluşum eğer düzelmezse Türk kamuoyunu yeni bir şekle sokmak epey zaman alır."

düzelmezse Türk kamuoyunu yeni bir şekle sokmak için epey zaman alır.

— Nasıl düzeltilebilir?

Alpkaya — Şimdi, bazı insanlar partiler arasında dolaşıyorlar. Çareler aranıyor. Siyasetle uğraşanlar, Anavatan'dan çıkıyor, Doğru Yol'a giriyor, SODEP'ten çıkıp bir başka partiye girebiliyor. Yani partiler arası bir sirkülasyon başlamış durumda. Halk esas olarak iki ana eğilim etrafında bir arayış içinde. **"Nasıl düzeltilebilir"** sorunuza gelince. Bu, siyasi liderlere kalmış bir sorun. Onlar biraraya gelerek çare bulabilirler. Bunu oğlar da fark ediyorlardır ama, menfaatler manı oluyor. Birinin iktidar menfaatı, bazılarının iktidar olması menfaati gibi olaylar Türk kamuoyunu etkiliyor. Halkı etkileyen nedenler ortadan kalkmadığı sürece, bu sistemde gerçek bir iktidarın ortaya çıkması çok zor olduğu kanaatindeyim. Nedenler ortada oldukça ve halkı etkileyen bu gibi nedenler ortadan kalkmadığı müddetçe gerçek bir seçim ve iktidarı bulamayız kanısındayım. Neden bulamayız? Seçim zamanı gelir, iktidar partisi öyle yatırımlar yapar ki, piyasaya para süren ki sonu gelmeyecek vatanlerde bulunulur ki zavallı halk buna kanar.

— Yani demokrasinin yazgısı halkın zavallılıktan kurtuluşuna bağlı...

Alpkaya — Evet, evet bir de şu var. Maalesef Sayın Özal diyor ki, benim alternatifim yoktur. Bu çok sakat bir görüştür kanısındayım. Eğer Türkiye Cumhuriyeti'nde demokrasi varsa, alternatifi vardır. Demokrasi idaresi demek zaten alternatif idaresi demektir. Demokrasilerde binbir çeşit alternatif olur.

— Sizce "demokrasi yoktur"mu demek istiyor?

Alpkaya — Orasını bilemiyorum. Siz takdir edin. Alternatif yok demek, yalnız ve yalnız dikta rejimlerinde olur. Dikta rejiminin alternatifi yoktur. Demokratik rejimde mutlak alternatif vardır. Yani demokrasi yalnız parlamento içinde çoğunluk demek olmamalıdır.

— Bunu bir azınlık partisine mensup olduğunuz için mi söylüyorsunuz?

Alpkaya — Hayır, kesinlikle hayır.

— Eleştirileriniz sizce iktidar tarafından algılandı mı?

Alpkaya — Bakın, bu bir zabıttır. Son, sıkıyönetim kaldırılması konusunda konuştum. Yazan yok. Acaba bundan daha makul bir eleştiri olur mu, Özal hükümetine? **"Kendisi iktisadi konulara yönelmiş, idareyi başkalarına bırakmıştır,"** demiştim. Özal hükümetine siz sordunuz, gazeteciler olarak ben değil, onun da verdiği cevap, **"Ben bunu önemsemedim, denize gittim,"** demedi mi? İktidar, eleştirileri demek ki algılamıyor. Irgalamıyor.

TBMM tutanaklarından

Teknokratların ihmali

9 EKİM 1984

Maliye ve Gümrük Bakanı Vural Arıkan geçtiğimiz hafta Mecliste yaptığı konuşmasında milletvekillerinin ödenekleri ile yolluklarına ilişkin açıklamalar yaptı ve bu konuda "hukuki" gerekçeler ileri sürdü. Arıkan'ın Meclis tutanaklarına göre konuşması şöyleydi:

MALİYE VE GÜMRÜK BAKANI VURAL ARIKAN (İzmir) — **Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; söz almamın nedeni milletvekillerini maaşının, yani ödenek ve yolluklarının daha fazla yükseltilmesi için değildir. Yine söz almamın nedeni, yeniden görüşülmek üzere iade edilen yasa tasarısının aynen kabul edilmesini savunmak için de değildir. Söz almamın nedeni, 1960 yılından bu yana mevcut olan bir gerçeği tespit etmek suretiyle, bu yanlışıya nasıl düşüldüğünün ortaya çıkarılmasıdır.**

Benim kanıma göre hem Cumhurbaşkanı katında hem hükümet katında hem Meclis Başkanlığı katında bulunan bürokratlar ve teknokratlar yeteri derecede enformasyon, bilgi veremedikleri için bu olay meydana gelmiştir. Ben bunu belirtmek istiyorum. (Alkışlar)

Demek oluyor ki, 1961 Anayasası'ndaki 82'nci madde oluşurken, o günün birinci sınıf devlet memuru, o günkü mer'i yasal düzen içinde mütalaa edilmiştir; bu deyime sadece sivil kesim dahil değildir.

Yine Temsilciler Meclisi üyelerinden Hızır Cengiz **konuşuyor; zabıtlarda verilen örnek şudur:** "Bugün Genelkurmay Başkanı baremin birinci derecesinden maaş alır, bunun tutarı 2700 liradır. Altı sene bir derecede kaldığından 200 TL ayrıca tazminat alacaktır; 2900 TL. Kabul edilen bir kanunla 750 TL ayrıca tazminat almaktadır, etti 3650 TL. 1000 TL temsil tahsisatıyla bu miktar 4650 TL. Er zammı olarak 200 TL, er tayını olarak da 165 TL ki, ceman 5015 TL eder."

Bu konuşma da açık ve seçik olarak gösteriyor ki, 1961 Anayasası'na hüküm sevkedilirken birinci derecede devlet memuru tabiriyle kastedilen yalnız sivil kesim olmamıştır.

Demek oluyor ki, 1961 Anayasası getirilirken, anayasadaki 82'nci madde oluşturuliur iken, anayasa koyucunun maksadı, sivil, asker veya üniversite ayırımı yapmak değildir. Maksat birinci derecede devlet memurudur. Binaenaleyh, anayasanın bu hükmünü bu tarzda yorumlamak gerekir.

İade yazısında bir konu daha var. Burada, "Yasa tasarısı geleneklere uygun bulunmamıştır" **deniliyor. İşte bürokratların ihmalleri burada da gözüküyor. Gelenek veya örf ve âdet, hukukta bir kaynak vazifesi görür, ama sınırlıdır, özellikle özel hukukta. Ne zamana kadar gelenek veya örf ve âdet kaynak vazifesi görür? Yasal düzenlemeye kadar. Yasal düzenleme getirildiği an, örf ve âdet de son bulur.**

Peki, yasama görevinde gelenek var mıdır? Bence bunu da ikiye tefrik etmek lazım. Bir kere, yasama faaliyetini düzenleyen tüzüklerde, tüzük uygulamalarında geleneklerin rolü vardır. Hatta Sayın Hocam İskender Cenap Ege, **geçen birleşim başkanlık kürsüsündeyken, ben hükümetin dışında İzmir milletvekili olarak söz almak istedim; hocam da gayet tabii olarak, "Geleneklerimiz buna müsait değildir" dedi; hatırlayınız. Demek ki, yasama faaliyetinde, yönetimde gelenek söz konusu olabilir, ama kanun yapmada gelenek söz konusu olamaz. Yani geleneği getirdiğiniz anda, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin iradesini sınırlarsınız.** ("Bravo" sesleri, alkışlar)

Bir Türk-Yunan ilişkileri seminerinin ardından

"Sipariş" üzerine mi yapıldı

SEMİH GÜNVER
Büyükelçi

5 - 7 Ekim 1984 tarihleri arasında Ankara'da Türk-Yunan ilişkilerinin geleceği konusunda ilginç bir seminer düzenlendi. Ev sahibi Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi idi. Fakat bu tasarının gerçek sorumlusu Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Bochum kentindeki Ruhr Üniversitesi ve Friedrich Naumann Vakfı idi. Alman ilim adamları, Türkiye ile Yunanistan arasındaki bunalımın ve süre gelen çekişme konularının ortadan kalkmasında Türk ve Yunan ilim, basın, iş ve kültür ve sanat adamlarının ve çevrelerinin, hükümetlerin olumsuz politikaları üzerinde kendilerini itidâl ve makuliyete sevkettirebilecek bir etki ve hatta baskı unsuru olup olmayacaklarını araştırmak istiyorlardı. Bu fikir kendilerine kimin tarafından ilham edilmişti, pek anlaşılamadı.

Anket sorularındaki tuhaflık

Ancak, girişim, bundan bir süre önce bir anketle başladı. Almanya'da yüzlerce soruşu bünyesinde toplayan, anket bültenleri hazırlandı. Bu bültenler Türkiye ve Yunanistan'da 250 aydına, gönderildi. Türkiye'de bu işi, Ankara'daki Basın ve Yayın Yüksek Okulu yüklenmişti. Dağıtılan bültenlerdeki soruların Almanya'daki hazırlanışı sırasında Türk partnerlerin fikri her halde alınmamıştı.

Sorular tek yanlı ve Rum görüşlerine daha uygun şekilde formüle edilmişlerdi. Kıbrıs'taki Türklerden **"azınlık"** diye söz ediliyordu. Türk - Yunan ilişkilerinin bozulmasını etkileyen nedenler sıralanırken, örneğin Kıbrıs'ta 1963-74 yılları arasında cereyan eden olaylar sanki kasten atlanmış gibiydi.

Türklerin Yunanlıları, Yunanlıların Türkleri nasıl tanıdıklarını saptayacak sorular, bir başka garabet halindeydiler. Zeki mi, akıllı mı, dürüst mü gibi sorulara barbar mı gibi bir sorunun da eklenmesinde yarar görülmüştü. Sorulara cevaplar ya bir dörtgen içine bir çarpı işareti konularak, veya evet hayır şeklinde verilecek; ayrıca 1'den 5'e kadar değerlendirme notları da sıralanacaktı. Bu anket, bir nevi üniversiteye giriş test sınavı sorularını andırıyordu. Türk aydınlarından birçoğu soruların hazırlanış şekline itiraz ettiler.

Buna rağmen anket yapıldı. Şimdi sonuçlar bilgisayara veriliyormuş, kompütürler çalışacak ve sonuç ortaya çıkacakmış. Merakla bekliyoruz.

Ankara semineri

Anketten sonra Ankara semineri düzenlendi. Daha önce, bu seminerin benzerleri sırasıyla Almanya'da ve Atina'da yapılmıştı. Bu seminerlerde neler konuşulduğunu, ne sonuçlara varıldığını öğrenmemiz mümkün olmadı. Duyduğumuza göre, Atina toplantısına katılanların sayısı pek azmış. Türkiye'den de birkaç kişi seminere katılmış. Oturumlar kapalı cereyan etmiş. Herhangi bir bildiri yayımlanmamış, zabıt tutulmamış.

Ankara'daki seminer, İstatistik Enstitüsünün toplantı salonunda yapıldı. Ankara'nın bu gibi toplantılara en uygun ve birkaç dilden derhal çeviri yapılması olanağı bulunan bu salon bir hayli eskimiş. Arka sıralardaki tahta koltuklar gıcırdıyor, dinleme kulaklıklarının plastik kısımları gevşemiş, iki ayrı dil bazen bir kanaldan geliyor.

Seminer 4 panel halinde yapıldı: Sırası ile ilim adamları, basın temsilcileri, meslek odaları temsilcileri, kültür ve sanat adamları... Fakülte dekanlığı, geniş bir davetli listesi hazırlamıştı. Davetiyeler toplantıdan iki ay önce postalandı. Pek az cevap geldi. Panellere Türklerden kimlerin katılacağı toplantı saatine kadar kesin olarak saptanamadı. Almanlardan 9, Yunanlılardan, Ankara'daki Büyükelçi ve müsteşarı dahil 6 kişi seminerde hazır bulundu. Siyaset adamları, devlet sorumluları ve memurlar seminere katılamayacaklarından Yunan Büyükelçisi Sotiros Constantopoulos ve Müsteşar Apostolidis, açılış konuşmalarından sonra salondan ayrıldılar.

Açılış toplantısında, Almanların saptadıkları oyunun kurallarını, siyasal konulara ve iki ülke arasındaki anlaşmazlıklara değinerek ilk bozan Ankara Üniversitesi Rektörü Profesör **Tarık Somer** oldu. Sayın Rektör, beklenilmeyen bir konuşma yaptı. Siyasi bunalım konularını tarihten bu yana ele aldı, kelimelerini hafifletmeye gerek görmeden Yunan hükümetlerinin megalo idea, Kıbrıs, Ege, adaların silahlandırılması gibi güncel konulardaki olumsuz davranışlarını anlattı. Bütün sorumluluğu karşı tarafa yükleyen, hamasi bir açıklamayı, Alman ve Yunanlıların üzerine soğuk bir duş gibi indirdi.

Belki de fena da olmadı.

Ünlü Yunanlı tarihçi Dimitri Kitsikis, 1963'te yayınlanan "Uluslararası Politikada Propaganda ve Baskılar" adlı kitabının giriş bölümünde "Propaganda ile baskı arasındaki fark nedir?" diye sorar, "Propaganda aslında, kamuoyu üzerindeki baskıdır. Fakat propaganda dışında baskı, daha açıkçası, Yunan hükümetinin dış dünyada siyasi baskısı tanınmış kişilerin, ulusal baskı gruplarının ve Yunanistan'la dostluk derneklerinin yabancı hükümetler üzerindeki çalışmalarını, Yunan hükümetinin yabancı çevreler ve gruplar üzerindeki gayretlerini ve ulusal ve özellikle uluslararası basının faaliyetlerini bünyesinde toplar" diye cevaplandırır. Oyuna gelmemeliyiz.

Oyun açık oynandı. Rektör, sözlerini tatlıya bağladı, dostluğun şart olduğunu ve buna çalışılması gerektiğini belirtti. Dekan Prof. Necdet Serin havayı yumuşattı. Naumann Vakfı Sözcüsü hiçbir şey olmamış gibi davrandı.

Sonra ilim adamları paneli başladı. Öğretim görevlilerimiz (Bilsay Kuruç, Oral Sander, Hüseyin Pazarcı, Ersin Onurduran ve diğerleri) bilinçli, yumuşak ve yapıcı konuşmalar yaptılar. Prof. Ruşen Keleş'in yönetimindeki ilim adamları panelinde özellikle İstanbul'dan gelen iki eski politikacı Prof. Besim Üstünel ve Prof. Halûk Ulman dikkati çektiler. Üstünel daha yumuşak, Ulman daha yırtıcı idi. Büyükelçi Kâmuran Gürün de, sakin ve ölçülü üslubu ile tarihi gerçekleri hatırlatmakta gecikmedi.

Almanlar, Türkiye'nin Batı ile Doğu arasında köprü rolü oynadığı fikrine karşı tepki ve hatta kaygı gösterdiler. Türkiye'nin sadece Batıya bağlı kalmasını ve İslam dünyasına kaymasının önlenmesini temenni ettiklerini belirtilen konuşmalar yaptılar.

İkinci gün, gazeteciler toplantısı da ilginç konuşmalara sahne oldu. Hasan Cemal, Hıncal Uluç, Orhan Birgit, Halûk Şahin, Artun Ünsal, Reha Muhtar renkli ve iyi niyetli konuşmalar yaptılar. Anılar, özlemler dile getirildi. Tavernalardan, uzodan, sirtakiden, yalancıdolma, patlıcan musakka, Paşa Limanı'ndaki İstanbullu Rumların balık lokantalarından söz edildi. Hafif eleştiriler yapıldı. İki basın arasında ahlak kurallarına uyulması temenni edildi.

Vize uygulaması ve Kıbrıs Türk Cumhuriyetine giden gazetecilere pasaportlarındaki Kıbrıs vizesi dolayısı ile Yunanistan'a giriş müsaadesi verilmemesinden şikâyet olundu. Almanlar, Yunanistan'a ait haberlerin veya politikanın Türk basınında yayımlanmasında Türk hükümetinin sansürü olup olmadığını sordular. Böyle bir şeyin söz konusu olmadığı en taze örnekleriyle anlatıldı.

Orhan Birgit, işi, kendisine göre tatlıya bağladı: **"Biz Kıbrıs Rum hükümetini tanıyalım. Siz de Kıbrıs Türk Cumhuriyetini tanıyın. Sorun bitsin, dost olalım"** dedi. Almanlar hayretle baktılar, Türkler ılık, Yunanlılar serin gülümsediler. Bu toplantıya Mümtaz Soysal başkanlık etti.

Ticaret odaları temsilcileri iyi hazırlanmışlardı. Rakamlar, istatistikler sıralandı. Bilsay Kuruç'un, biraz da eski plancı sıfatı ile, idare ettiği bu toplantıda, Başbakan Özal'ın ekonomi yolu ile dış politika sorunlarının düzeltilebileceği görüşü kendisini hissettirdi. Bu toplantı sakin geçti.

Son gün, 7 ekim pazar, öğleden sonra sanat ve kültür adamları toplantısı yapıldı. Yunanlılardan dört temsilci, Almanlardan da beş kişi toplantıya katıldılar. Yunanlılardan birisi Selanik Üniversitesi profesörlerinden Coulombis, diğerleri pek tanınmayan, üç gazeteci idi. Türkler oldukça kalabalıktı.

Bu toplantıda da bizim tarafta güvercinler çoğunlukta, şahinler azınlıktaydı. Başkanın yaptığı açış konuşmasından sonra ilk sözü şair Özdemir İnce aldı. Toplantı öğle yemeğinin mahmurluğunu üzerinden atamamış olan konuklarını geç gelişi yüzünden yarım saatlik bir rötarla başlamıştı. Yunanlılar ve Almanlar, saat 17.00'de ayrılmak istiyorlardı. İki saatlik bir çalışma süresine on beş konuşmacıyı sığdırmak gerekiyordu. Halbuki herkes uzun konuşmak hevesindeydi. Yunancaya vakıf, Yunan edebiyatını yakından tanıyan şair İnce, kalın bir sesle ağır ağır konuşmaya başladı ve sözlerini 35 dakika sonra bitirebildi. Akademik bir konuşma yaptı, somut bir teklif olarak bir Türk-Yunan dostluk derneği kurulması fikrini ortaya attı. Bu derneğin Yunan ve Türk kurucularının kendi arkadaşları arasından seçtiği uzunca bir listesini de okudu.

Almanlar bu fikrin üzerine tehallükle atıldılar. Böyle bir dernek onlarca hükümetler üzerinde ciddi bir baskı aracı olabilecek nitelikteydi. Panel başkanı, fikre karşı çıkmadı. Teklifin iyi niyetle inceleneceğini, ancak hükümetlerin peşin mutabakatı olmadıkça böyle bir derneğin işleyemeyeceğini izah etti. Tasarı gerçekleşirse, kurucuların her akımın ve çalışma alanının temsilcilerinden geniş bir kadro halinde seçilmesi gerekeceğini de belirtti.

İkinci konuşmacı ressam Turan Erol'du. Değerli sanat adamımız, sözlerini esirgemedi. Gerçek bir şahin gibi kanat çırptı, gagaladı ve Yunan politikasının Papandreu'ya layık acı ve sert eleştirisini yaptı. Kendisine konu dışına çıktığı münasip şekilde hatırlatılınca da **"Yunan politikası tamamen değişmedikçe biz sanat ve kültür adamlarının yapacağımız hiçbir şey yoktur"** diyerek kestirip attı. Almanlar ve Yunanlılar bu konuşma karşısında bir hayli bozuldular.

Yunanlı profesör Coulombis*: **"Dostluk ve barışı istiyorsanız, Batı Trakya'yı unutunuz. Yunan adalarını unutunuz. Kıbrıs'ı unutunuz. Biz 1923'te megalo ideayı ve sonraları Enosisi unuttuk"** demek cesaretini gösterdi.

Aynı Coulombis, ilim adamları toplantısında Türkiye'nin Yunanistan'a savaş açmış olduğunu söylemişti.

Başkan: **"Unutulacak şeyler vardır. Asla unutulmayacak şeyler vardır. Batı Trakya'yı biz de unuttuk. Ama Batı Trakya Türklerini, onların varlıklarını, haklarını ve geleceklerini asla unutamayız. Yunan adalarını unuttuk. Fakat, Ege'deki haklarımızı ve Yunan adalarının Lozan Antlaşması hükümleri çiğnenerek silahlandırılmalarını unutamayız. Kıbrıs milli sorunumuz. Unutulması asla bahis konusu olamaz"** yanıtını verdi.

Bu tartışmayı biraz da bizim şahinler tahrik etmişlerdi. Almanlar bu tartışma karşısında hafiften bozuldular. Fakat, çatışma o noktada kaldı. Yunanlılar kendilerine Yunan denilmesini de hafiften eleştirdiler. Yunan kelimesinin İonien'den geldiğini İonien asıllı telakki edilmelerinden ise ancak gurur duyacaklarını söylediler. Biz, bu konuda art niyetimizin olmadığını anlattık ve onların İstanbul'a hâlâ **"Constantinopolis"** demelerini kınadık.

Alman konuşmacılar zamirlerini biraz ortaya koyan müdahaleler yaptılar. Kurulacak dostluk derneğinin, hükümetleri, dış politikalarında daha tavizkâr davranmaya teşvik edebileceğini, bir baskı aracı olabileceğini söylediler ve sanat ve kültür adamlarının hükümetin dış politikasını eleştirmek cesaret ve olanağını bulup bulamadıklarını sordular.

Bir Alman, örnek olarak ABD'nin Vietnam müdahalesine karşı Amerikan sanat adamlarının ve hatta Hollywood yıldızlarının direndiklerini ve bu savaşın bitmesinde yapıcı rol oynadıklarını, Japonya'nın Kore ile olan anlaşmazlığının çözümünde de Japon sanat ve kültür adamlarının büyük rolleri olduklarını hatırlattı.

Örnekler, talihsiz seçilmerdi. Bu, belki kasıtlı bir davranış, belki de bir beyin yıkanması sonucu karşılaşacağı tepki düşünülmeden yapılmış bir öneri idi. Fakat, Kıbrıs'ı Vietnam'la karıştırmak büyük bir gafti. Alman konuşmacının bu hususa dip-

Necati Zincirkıran anlatıyor:

Yunanistan, Türkiye kompleksinden kurtulmadıkça soruna çözüm yok

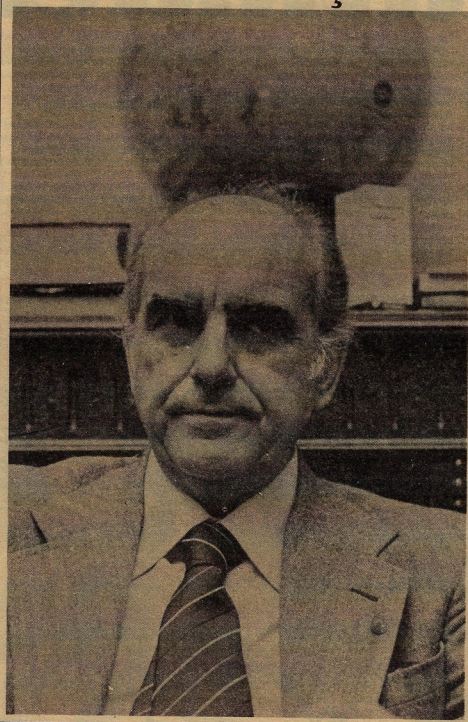

SELAHATTİN ERKANLI

Ankara'da geçtiğimiz günlerde SBF ve Federal Alman Neumann Vakfı tarafından ortak olarak, Türk-Yunan ilişkilerini konu alan bir seminer düzenlendi. Seminerde tartışılanlar, 1961 yılında Rodos'ta Uluslararası Basın Enstitüsü **IPI** tarafından düzenlenen toplantıda tartışılanların hemen hemen aynısıydı. Rodos toplantısına katılmış olan Türk gazetecilerden biri de bugün Günaydın Gazetesinin başyazarı olan **Necati Zincirkıran** idi. Zincirkıran, Rodos izlenimlerini ve Türk-Yunan ilişkileri konusundaki görüşlerini şöyle anlattı:

— Sayın Zincirkıran, 1961 Rodos toplantısı nasıl ve hangi koşullarda yapılmıştı?

ZİNCİRKIRAN — 1950'li yıllarda Türkiye ile Yunanistan arasındaki başlıca sorun Kıbrıs'tı. Kıbrıs sorunu 1952 yılında adada yaşayan Rumların, Yunanistan'la birleşmek anlamına gelen **ENOSİS** istekleriyle ortaya çıktı. O tarihlerde Türkiye'nin belirgin bir Kıbrıs politikası yoktu. O günlerde Hürriyet Gazetesinin Ortadoğu muhabiri olarak sık sık Kıbrıs'a gidiyordum. 1954'ten sonra Kıbrıs birkaç kez BM Genel Kurulu'na getirildi. NATO içinde iki müttefik olan Türkiye ve Yunanistan BM arenasında sanki iki düşman gibi söz düellosu yaptılar. 1958 BM Kıbrıs tartışmalarından sonra taraflar -özellikle ABD'nin zoruyla- bir araya gelerek Zürih ve Londra anlaşmalarını yaptılar. Böylece Lozan'dan bu yana Kıbrıs ilk kez yeni bir statü kazanıyordu. Anlaşmanın esası yüzde 30 - yüzde 70 oranında ortak yönetime dayanıyordu. (Türk tarafı yüzde 30, Yunan tarafı yüzde 70 oranında yönetime katılıyordu). Bu anlaşma yapıldı, Kıbrıs Anayasası buna göre hazırlandı. Yürürlüğe kondu. Sonra Uluslararası Basın Enstitüsü **IPI**, **"Şimdi sıra iki ülkenin kamuoylarını birbirine yaklaştırmaya geldi. Bunu yapması gereken kurumlar iki ülkenin basınıdır"** dedi ve önde gelen Türk ve Yunan gazetecilerinin yayın müdürlerini, başyazarlarını ve yazarlarını böyle bir toplantı için Rodos'a davet etti. 1961 yılında yapılan bu toplantıya ben Hürriyet Gazetesinin Genel Yayın Müdürü olarak katılmıştım. Toplantıya İstanbul'dan rahmetli **Abdi İpekçi**'nin arabasıyla Dedeağaç-Selanik-Atina üzerinden gitmiştik. Ulus Gazetesi yazarı **Bülent Ecevit** de bizimle beraberdi. İpekçi ve ben IPI ile ilişkileri düzenleyen Türk Basın Enstitüsü Yönetim Kurulu üyesi olmamız dolayısıyla toplantının yükünü çekiyorduk. Toplantıya **Nadir Nadi, Falih Rıfkı Atay, Ahmet Emin Yalman** gibi Türk basınının önde gelen isimleri de katılmıştı.

Yunan basını

— Toplantıda neler tartışıldı?

ZİNCİRKIRAN — IPI, Türk ve Yunan gazetelerini incelemeleri için bağımsız, iki yabancı gazeteciyi görevlendirmişti. **"London Times"** gazetesinin muhabiri **David Hotham**, Ankara'da 1 yıllık Türk basınını taramış ve Yunanistan ile ilgili ne tür haberler çıktığı hakkında bir rapor hazırlamıştı. Atina'da ise **Le Monde** muhabiri **March Marcou**, Yunan gazete ve dergilerini didik didik etmiş, benzer bir rapor yazmıştı. Rodos'ta önce bu raporlar okundu. Bizim basınımızda Yunanistan ile ilgili olarak yayınlanan tüm haberler sağlam kaynaklara, doğru bulgulara dayanıyordu. Bu açıdan rapor üzerinde konuşanların hiçbiri eleştiride bulunamadı. Fakat Yunan basını ile ilgili rapor okunduğunda orada bulunan Yunanlı gazeteciler utanç duydular. Zaman zaman kendilerini gülmekten alıkoyamadılar. Çünkü Yunan basınında Türkiye'yle ilgili öyle ipe sapa gelmez haberler çıkmıştı ki, onların meşhur **"Katimerini"** gazetesi sahibi madam **Vlaho** bile hayretini gizleyemedi.

Gazetecilik anlayışı farklı

— Neden?

ZİNCİRKIRAN — Nedeni, Yunan gazeteleri ve gazeteciliğinin bizim gazetecilik kavramından çok farklı olması. Türkiye hakkında uydurma, eksik, yanlış haberler veren Yunan gazeteleri uluslararası basın standartlarından henüz çok uzakta. Ankara'da yalnızca Yunan Resmi Haber Ajansının bir muhabiri bulunuyor. Ancak şunu belirtmek isterim ki, Yunan basını içinde çok değerli arkadaşlarımız da yer alıyor.

— Türk basını bu konuda üzerine düşeni yapıyor mu?

ZİNCİRKIRAN — Bizim basın bu konuda fevkalade hassastır. Batı Trakya'da büyük bir dram oynanıyor. Türklere hayat hakkı tanınmıyor. Batı Trakya rahatlıkla istismar edebileceğimiz, oradaki Türklerin haklarını koruyabileceğimiz konudur. Fakat Türk basını sorumluluk duygusu içinde, ilişkileri daha da kötüye götürmeyelim, kamuoyunda var olan düşmanlığı tahrik etmeyelim diye konunun üzerine gitmiyor.

— Rodos'tan 23 yıl sonra, Ankara'da düzenlenen seminerde aynı sorunlar tartışıldı. Geçen yıllar Türk-Yunan sorunlarına çözüm getiremedi. Sizce sorunun çözümü için neler yapılmalı?

ZİNCİRKIRAN — Yunanlılar Türkiye kompleksinden kurtulmadıkça, bu tür toplantılarla çözüme ulaşılamaz. Biz daima şunu söyleriz: İki ülkenin özellikleri birdir. Birbirimize çok benzeriz. Uzo (rakı) içer, sirtaki (kasap havası) oynarız. Böylesine birbirine çok yakın iki ülke ve ulus neden düşman olsun? Zannederiz ki, halkların benzerlikleri ne kadar çoksa, anlaşmazlıklar da o kadar kolay çözülür. Bunun böyle olmadığı asırlardan beri ortadadır. Türk-Yunan dostluğunun kurulması için, iki ülke arasındaki sorunlara gerçekçi ve nihai çözümler bulunması gerekmektedir. 1961 Rodos toplantısı sırasında, iki ülke arasında sadece Kıbrıs sorunu vardı. Bugün ise çok boyutlu bir Ege sorunu, Kıbrıs sorununu da atlayarak öne geçmiştir. Ege sorunu Türkiye için hayatidir. Ve de her an sıcak bir savaşa dönüşebilecek niteliktedir. Son NATO tatbikatı bunu bir kez daha kanıtlamıştır.

— Özal hükümetinin "Ege'deki Yunan adalarına su ve elektrik verebiliriz" şeklindeki önerisi, "zeytin dalı uzatmak" olarak yorumlandı. Sizce bu tür girişimler iki ülke arasındaki sorunları çözebilir mi?

ZİNCİRKIRAN — Özal hükümetinin barış taarruzu bir noktaya kadar kabul edilebilir bir diplomatik yöntemdi. Fakat bugün artık kesinlikle ortaya çıkmıştır ki, işbaşındaki Yunan hükümeti Türkiye'ye karşı uygulanan düşmanca siyaseti kendi iç politikasında ve uluslararası arenada bir malzeme olarak kullanmaktadır. Papandreu'nun babası da bunu yakın bir politika izlemiştir. 60'lı yıllarda. Kesinlikle şuna inanıyorum ki, Yunanistan'da **"Türkiye ile dost olacağız, iyi ilişkiler içinde bulunacağız"** diye ortaya çıkacak herhangi bir siyasi parti iktidarı kazanamaz.

lomatik bir lisanla dikkati çekildi. Bilmem anladı mı?..

Sonuç ne oldu? Pek bir şeyler olduğu kanaatinde değilim.

Naumann Vakfı bu işe ne için ve ne amaçla teşebbüs etmişti? Sorulan sorular, yapılan telkinler, Almanların, Türk kamuoyunu harekete geçirmek, ilim, iş, sanat ve kültür adamları ile gazetecilerden bir iyi niyet ve dostluk cephesi kurdurmak ve bu cepheyi kamuoyunu hazırlayarak bu araç vasıtası ile hükümetleri ve özellikle Türk hükümetini Yunanistan'la mevcut sorunlar konusunda daha yumuşak ve daha tavizkâr bir politikaya zorlamak olduğu izlenimini yarattı. Hatta bazı arkadaşlarım, bu Alman girişiminin bir sipariş üzerine yapılıp yapılmadığı ve fikrin ve harcanan dolarların bir başka kaynaktan gelip gelmediği üzerinde ciddi tereddütlere düştüler.

Yapılan anketler ve her üç seminer sonunda ortaya çıkacak raporları beklemek gerekecek.

Bu yazıyı, Yunan tarihçisi Dimitri Kitsikis'in 1963'te yayımlanan **"Uluslararası Politikada Propaganda ve Baskılar"** adındaki kitabında Giriş kısmındaki bir fıkra ile bitireceğim:

"Propaganda ile baskı arasındaki fark nedir? Propaganda, aslında kamuoyu üzerindeki baskıdır. Fakat, propaganda dışında baskı, daha açıkçası, Yunan hükümetinin dış dünyada siyasi baskısı, tanınmış kişilerin, ulusal baskı gruplarının ve Yunanistan'la dostluk derneklerinin yabancı hükümetler üzerindeki çalışmalarını, Yunan hükümetinin yabancı çevreler ve gruplar üzerindeki gayretlerini ve ulusal ve özellikle uluslararası basının faaliyetini bünyesinde toplar."

Oyuna gelmemeliyiz.

(*) Prof. Coulombis, seminere Yunanistan'dan gelen tek profesördü. Selanik Üniversitesi'ni temsil ediyordu. Aslında profesör Coulombis, ABD vatandaşıdır ve Washington D.C.'deki Amerikan Üniversitesi'nde ders verir.

Reagan'ın dış politikası:

Bir aldatmaca

ERGUN BALCI

Başkan Reagan'ın dış politikasına kısa bir göz atmak bile bu politikanın aslında bir fiyaskolar yumağı olduğunu görmeye yeter. Bu politikada ne Camp David zaferi, ne SALT anlaşması, ne de Çin'e açılma stratejisi vardır. Aksine Ortadoğu'dan Latin Amerika'ya kadar yarıda bırakılmış girişimler ve geri tepen atılımlarla dolu bir tablodur karşımıza çıkan.

Ama Ronald Reagan, kasımdaki seçimlere sadece iç politikada değil, dış politikada da Amerikan halkının güvenini sağlamış, sorunları en iyi kendisinin çözebileceği inancını vermiş Başkan olarak girmektedir.

Reagan'ı beğenmeyebiliriz, kendisine karşı olabiliriz, ancak hiçbir şey yapmadığı halde her şeyi yapmış görüntüsünü verebilmekteki üstün yeteneğini kabul etmek zorundayız.

Başkan Reagan bize göre, dış politikada dişe dokunur hiçbir şey yapmamıştır. Yaptıkları ise, Nikaragua'ya müdahale ya da dünyadaki tüm faşist diktatörlükleri desteklemek gibi olumsuz girişimlerdir. Ama, bir şeyi başarmıştır ki, bu da 4 yıllık silik dış politika bilançosunu halka bir başarı demeti şeklinde sunabilmesine yetmiştir. Reagan, Amerikan halkına ABD'nin dünyadaki yerini tekrar aldığını, (**back in the world**) gücüne ve prestijine yine kavuştuğuna inandırmıştır. Vietnam savaşı ve Watergate skandalı ile çalkalanan, İran'daki rehineler olayı ile sarsılıp kendine güvenini yitiren Amerikan toplumuna yeni güven aşılamayı ve ABD'nin güçlü olduğuna inandırmayı başarmıştır. Ama ne ilginçtir ki, Başkan Reagan'ın bu başarısı bile aslında yüzeysel olup, temelde Amerika'nın güvenliği artmamış, aksine belki daha da tehlikeye girmiştir. Reagan ABD'yi silahlandırarak, askeri gücünü arttırmıştır. Ancak ABD'nin silahlandığı oranda Sovyetler Birliği de silahlanmış, bu korkunç yarışta iki süper gücün güvenliği ile birlikte dünya barışı da daha büyük tehlike altına girmiştir.

Reagan, ABD'yi silahlandırmış ama bu silahlanmanın doğurduğu askeri gücü diplomatik başarıya dönüştürememiştir.

Dwight Eisenhower'den bu yana bir Sovyet Devlet Başkanı ya da Genel Sekreteri ile görüşemeyen ilk ABD Başkanı'dır Reagan. Yine Nixon'dan bu yana Sovyetler Birliği ile silahların kontrolüne ilişkin herhangi bir anlaşma imzalamayan, ya da bu yolda çaba harcamayan ilk ABD Başkanı'dır, Beyaz Saray'ın günümüzdeki patronu.

Ama buna rağmen, ABD'ye dünyada itibar ve ağırlığını yine kazandıran, Amerikan halkına güven veren ve **"güçlü Amerika'yı"** yaratan Başkan görüntüsü ile, Beyaz Saray'ın sahipliğine tekrar oynamaktadır Reagan.

En büyük showman

Amerikan basınında Reagan'ın ABD'nin yakın tarihinin en popüler ve büyük başkanlarından biri olduğu yolunda yorumlara rastlanmaktadır. Bize kalırsa, Reagan ABD'nin yakın tarihinin **"en büyük showman"**idir. **"Amerika güçlüdür"** diye diye, Amerikan halkını ABD'nin güçlü olduğuna inandıran, Vietnam ve Watergate skandalları ile morali çökmüş bir topluma tekrar moral kazandırmayı başaran, Amerikan halkını suçluluk duygusundan ve içine kapanma eğiliminden kurtaran üstün yetenekli bir showman.

Vasatın altında bir politikacı olan bu büyük showman izlediği dış politika ile bugüne kadar önemli bir kaza geçirmeden (**Lübnan fiyaskosu dışında**) gelebilmişse, bunu şansına ve tüm atıp tutmalarına rağmen büyük bunalımlar karşısında aslında temkinli davranmasını sağlayan içgüdüsüne borçludur. Garip gelebilir, ama Reagan temelde temkinli olan bir liderdir.

Reagan'ın izlediği uzak görüşten ve geniş ufuktan yoksun politika, kendisini zaman zaman Sovyetler Birliği ile çok tehlikeli bunalımların eşiğine getirmiştir. Ama buyük showman, son anda içgüdüsü ile temkinli davranarak bu bunalımlardan sıyrılmıştır. Örneğin geçtiğimiz yıl Güney Kore uçağının düşürülmesi olayından sonra, ABD - Sovyet ilişkileri ansızın gerginleşmişti. Tüm dünyanın şimşeklerini çeken Sovyetler Birliği ise köşeye sıkışmış durumdaydı. Bir süper gücün köşeye sıkışması, dünya barışı için en tehlikeli durumdur. Reagan, içgüdüsü ile bu-

GRENADA'NIN İŞGALİ — Büyük bir askeri başarı şeklinde sunulan kolay bir zafer.

nu sezmiş, bir yandan Moskova'ya karşı hücumlarının dozajında dikkatli davranırken, öte yandan olayları önce kararlaştırılmış olan Shultz - Gromiko görüşmesinin planlandığı gibi yapılmasını sağlamıştı. Sovyet diplomatlarının ABD'den kovulması yolunda sağ kanattan yapılan telkinlere ise kulak asmamıştı.

Yine geçtiğimiz yıl Amerikan uçakları Beyrut üzerinde uçarken, Beyaz Saray, Kremlin'e Sovyet bataryalarının bombalanması gibi bir tasarıları olmadığı konusunda güvence vermeyi ihmal etmemişti.

Dört yıllık bilanço

Şimdi gelelim Amerika'nın yakın tarihinin bu en büyük showman'inin dört yıllık dış politika bilançosuna.

Reagan'ın dış politikasını anlamak için önce bu politikanın dayandığı temel ilkeleri kavramak gerekir.

Reagan'ın dış politikası en kısa biçimde aşırı şoven olarak tanımlanabilir. Bu dış politikanın sloganı **"güçlü Amerika"**dır. ABD'nin çıkarları her şeyden önce gelir. Dünya ise kendini ABD'nin çıkarlarına göre ayarlamalıdır. Bu kural sadece düşmanlar ya da tarafsız ülkeler için değil, ABD'nin en yakın müttefikleri için de geçerlidir. Nitekim, Batı Avrupa'nın tüm yakarmalarına rağmen Washington yüksek faiz politikasından en ufak bir ödün vermemiştir.

"Güçlü Amerika" politikasının bayrağı ideolojidir ve doğru olan ABD'nin ideolojisidir. Bu ideolojiyi kabul etmeyenler ise **"tehlikeli, güvenilmez ve düşman"**dır. Örneğin, Sovyetler Birliği **"kötülüklerin kaynağı"** bir imparatorluktur. Libya, Irak, Suriye **"terörist yatakları"**, Nikaragua ise **"komünist diktatörlük"**tür.

Bu dar çerçeve içine oturtulan dış politikada savunma giderleri hızla arttırılmış ve güçlü Amerika imajı pekiştirilmiştir. Batı Avrupa'ya yerleştirilmeye başlanan **Cruise** ve **Pershing-2** füzeleri ise, Sovyetler'in yoğun baskısına karşın, ABD'nin NATO ittifakını bir arada tutabileceğini göstermiştir. Böylece Amerikan ordusunu en gelişmiş silahlarla donatıp, Sovyetler'in ve barış hareketinin tüm çabalarına karşın Avrupa'ya Cruise ve Pershing-2 füzelerini yerleştiren Reagan, gerek Amerikan halkına, gerekse müttefiklerine **"Söz verdiğim güçlü Amerika'yı yarattım"** diyebilme olanağına kavuşmuştur. Avuç içi kadar Grenada adasının hafif bir kayıp karşılığında işgal edilmesi ise halka parlak bir askeri başarı şeklinde sunulmuştur.

Vietnam yenilgisi ile derin sarsıntı geçiren, Başkan Carter döneminde Sovyetler'in Afganistan'a müdahalesini ve Tahran'daki Amerikalı rehineler olayını çaresizlik içinde seyreden Amerikan halkına, bu girişimler yeni bir hava getirmiş, toplumda güven duygusunun artmasına yol açmıştır.

Başarısızlıkların listesi

Yoğun silahlanma ile birlikte işlenen **"güçlü Amerika"** temasının gerisindeki başarısızlıkların listesi ise hayli kabarıktır.

- Orta Amerika'daki Nikaragua'ya karşı yürütülen ve gizliliği kalmamış olan **"gizli savaş"** geri tepmiş, dış tehlikeye karşı halkı çevresinde toplayan Sandinistler güçlenirken, bölgede huzursuzluk ve kaynaşma daha da artmıştır.
- Güney Afrika'daki ırkçı rejimi **"yapıcı diyalog"** kurarak yumuşatma politikası sonuç vermemiş, Namibya'nın bağımsızlığı konusunda hiçbir ilerleme sağlanamazken, Pretoria hükümeti siyah halkı acımasızca baskı altında ezmeye devam etmiştir.
- Reagan yönetiminin uyguladığı yüksek faiz hadleri politikası ise ABD ile müttefikleri arasında en önemli sürtüşme konularından birini oluşturmuş, İngiltere ile Federal Almanya gibi ABD'ye yakınlıkları ile tanınan ülkeler bile bu politikayı sert biçimde kınamışlardır.
- Başkan Reagan'ın dış politikasında en büyük fiyasko ise kuşkusuz Ortadoğu'dur. Reagan Ortadoğu'da ilk yenilgiyi 1982'de almıştır. Filistin sorununu çözmek için ortaya attığı iddialı planın bir süre sonra rafa kaldırılarak unutulması, ABD'nin bölgede arabulucu olarak inandırıcılığını yitirmesine yol açmış ve **"ılımlı"** diye adlandırılan Arap ülkeleri bu olaydan sonra, Washington'la aralarına mesafe koymaya başlamışlardır.

Lübnan fiyaskosu ise, Reagan'ın Ortado-

nın anatomisi

politikasına öldürücü darbeyi vurmuştur. rut'a büyük iddialarla gönderilen Ame- n deniz piyadeleri şubat ayında geri çe- miş, Lübnan Devlet Başkanı Emin Cema- İsrail'le birlikten çekilmesi anlaşması- ptal etmiş ve Suriye Devlet Başkanı Ha- Esat tartışma götürmez bir zafer kazan- tır.

Reagan'ın Ortadoğu politikası, **"Sovyet tidine"** karşı, bölgedeki muhafazakâr ıp rejimlerini ABD'nin çevresinde topla- temeline dayanmaktadır. Ancak, Arap eleri bunları dibindeki İsrail tehdidine şı Beyaz Saray'ın kendilerini korumaya eti olmadığını anlayınca, Washington'la arına mesafe koyarak Moskova'ya yak- naya başlamışlardır. Mısır'ın Sovyetler iği ile yeniden diplomatik ilişki kurma- Kuveyt - Sovyet silah anlaşması ve Ür- 'ün silah alımı için Sovyetler'e yaklaşma-

agan, ABD'nin nyadaki yerini tekrar dığına, gücüne ve estijine kavuştuğuna lkı inandırmıştır.

agan, ABD yakın ihinin en büyük howman"ıdır. "Amerika çlüdür" diye diye halkı na inandıran, Amerikan lkını suçluluk ygusundan ve içine panma eğiliminden rtaran üstün yetenekli showman.

BD Başkanı, izlediği dış ka ile Lübnan askosu dışında önemli kaza geçirmeden güne gelebilmişse bunu sına bağlamak doğru caktır.

u gelişmenin somut örnekleridir.

Nükleer silahların kontrolü konusu, kan Reagan'ın dış politikasında diğer bü- fiyaskoyu simgeler. Dwight Eisenho- 'dan, Jimmy Carter'a kadar tüm başkan- nükleer silahları Sovyetler Birliği ile gö- neler yoluyla sınırlamaya çalışmışlardır. aş sonrası Amerika'sının en sağcı başkanı ak iktidara gelen Richard Nixon, Sov- r'le SALT-I anlaşmasını imzalamış, ny Carter döneminde SALT-2 anlaşması alanmıştır. Reagan yönetimi ise silahla- kontrolünü hiçbir zaman ulusal güven- açısından önemli bir sorun olarak gör- miş ve konuya ciddi yaklaşımda bulun- mıştır. Dışişleri Bakanlığı bu konuda da- lımlı bir tutum içinde görünmektedir. ak yönetimin politikasına, seçim yılına ar sertlik yanlısı Pentagon (Savunma Ba- ığı) egemen olmuştur. Bu konuda şim- dek savunulan görüş şöyle özetlenebi- ABD'nin silahlanması, sonunda Sovyet- Washington'un koşulları ile görüşme asına oturmaya zorlayacaktır. Eğer di-

retip, inat ederse, bir süre sonra yarışa da- yanamayarak soluğu kesilecektir. Ne var ki, Moskova görüşme masasına hâlâ oturmadığı gibi, soluğunun kesildiğine ilişkin bir belirti de ortada yoktur.

"Siyah-beyaz" mı?

Reagan'ın dış politikasının çelişkiler yumağı şeklinde olmasının bir nedeni Başkan'ın tüm dünyayı siyah ve beyaz şeklinde gören dar sınırlı felsefesi ise, diğer nedeni de Beyaz Saray'da uyumlu bir dış politika ekibinin bir türlü kurulamayışıdır. Başkan şimdiye dek iki Dışişleri Bakanı (Alexander Haig ve George Shultz) ile üç Ulusal Güvenlik Danışmanı (Richard Allen, William Clark ve Robert McFarlane) kullanmıştır. Bu arada Ortadoğu için de dört özel temsilci görevli olarak bölgeye gönderilmiştir. Böylece tutarlı ve sürekliliğe sahip bir politika şekillendirme olanağı bulunamamış, bu olguya Reagan'ın dış politika bilgisinin yetersizliği de eklenince, Beyaz Saray çoğu zaman müttefiklerini de şaşırtan tutumlara girmiştir.

Ronald Reagan dört yıl önce Jimmy Carter'a karşı ezici bir zafer kazanarak iktidara gelmişti. Ama dört yıllık başkanlık döneminin sonlarına yaklaşırken, dış politikada övünebileceği konular, Carter'inkine kıyasla çok daha azdır. Jimmy Carter, Camp David, SALT-2 ve Panama Kanalı anlaşmalarını imzalamış, Çin Halk Cumhuriyeti ile ilişkileri **"normalleştirmişti."** Ne var ki, Afganistan'ın işgali ve özellikle İran'daki rehineler olayı Carter'ın kamuoyunda güçsüz bir Başkan durumuna düşmesine yol açmıştı.

Reagan'ın hiç de başarılı sayılamayacak olan dış politika bilançosuna karşın, Başkanın en güçsüz olduğu bu konuda da fazla yara bere almadan seçimlere gitmesi nasıl açıklanabilir?

Sanırız bu olgu iki nedene dayanmaktadır. Nedenlerin biri Başkanın dışında, diğeri ise kişiliğinde yatmaktadır.

Dış neden tek kelime ile şans olarak tanımlanabilir. Reagan'ın Amerikan tarihinin en büyük başkanlarından biri olduğu çok kuşkuludur, ama en şanslılarından biri olduğu herhalde kuşku götürmez. Beyaz Saray'a geldiğinde karşısına çıkan önemli bunalımlardan birçoğu, kendiliklerinden çözüme kavuşmuş ve Başkanın başı derde girmemiştir. Polonya'daki bunalım bir Sovyet müdahalesine gerek kalmadan hafiflemiş ve Reagan'a bu ülkeye uyguladığı ekonomik yaptırımları yumuşatma olanağını vermiştir. Avrupa'da barış hareketi, tüm çabalarına karşın **Cruise** ve **Pershing-2** füzelerinin yerleştirilmesini önleyememiştir. Reagan'ın Taiwan'a olan **"düşkünlüğünden"** ötürü, Çin Halk Cumhuriyeti ile bozulan ilişkiler de son zamanlarda rayına oturmaya başlamış ve **"Çin sorunu"** Beyaz Saray için bir başağrısı olma niteliğini yitirmiştir. Reagan döneminde, Carter'ın başını yiyen İran'daki rehineler türünden olaylar meydana gelmemiştir. Gromiko ile yapılan görüşme ise temelde hiçbir sorunun çözülememiş olmasına karşın, Başkanın barışçı görünüm yaratma çabalarına katkıda bulunmuştur.

Temkinli

Reagan'ın dört yıllık dış politika serüvenini büyük kazalara uğramadan atlatabilmesinin ikinci nedeni ise Başkanın kişiliğinden kaynaklanmaktadır. Reagan tüm atıp tutmalarına karşın ciddi bunalımlar karşısında temkinli ve esnek davranabilmiştir. Yukarıda belirttiğimiz gibi Güney Kore uçağı olayında, Sovyetler Birliği'ne karşı gösterdiği tepkinin belirli sınırları aşmamasına dikkat etmiş, Beyrut bunalımının en gergin günlerinde Moskova ile teması kesmemiş, Körfez'deki gerginliğin tehlikeli boyutlara ulaştığı ve ABD'nin Hürmüz Boğazı'nı korumak için müdahale etmesinin beklendiği sıcak günlerde, Suudi Arabistan'ı hızla silahlandırarak İran'a karşı bu ülkeyi öne sürmüştür. Nitekim Suudi Arabistan ABD'den aldığı F-15 jetleri ve AWACS erken uyarı uçakları ile yaz başında iki İran uçağını düşürmüştür. Başkan, Sovyet doğal gaz boru hattına karşı ambargo uygulamasının Batı Avrupa'da sert tepkilere yol açtığını görünce, bu kararından vazgeçmiş, Beyrut'ta işler sarpa sardığında büyük iddialarla gönderilmiş olan deniz piyadelerini geri çekmiştir.

Büyük bunalımlarda ABD'nin başında Reagan gibi bir Başkan bulunması aslında sanıldığı kadar tehlikeli değildir. Çünkü Reagan, kazanacağına emin olmadan hamle yapmayan ve serüvene atılmayan bir liderdir.

Tehlikeli olan, Reagan'ın felsefesidir, Güçlü Amerika, Sovyetler Birliği'ne karşı askeri üstünlük sağlama, karşı tarafa kendi koşullarını kabul ettirme ve hasmına karşı kesin bir üstünlük sağladıktan sonra müzakere masasına oturma görüşleridir. Zira bu görüşler amansız bir silahlanma yarışına ve olayların bir noktadan sonra kontrolden kaçmasına yol açabilir.

Nixon-Kissinger ekibi, dünya barışının iki süper güç arasındaki kuvvet dengesine dayandığı varsayımından yola çıkmış, Sovyetler Birliği de bu ilkeyi kabul etmişti.

Başkan Reagan'a göre ise dünya barışı ancak ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı askeri üstünlük sağlaması ile güvence altına alınabilir.

İşte nükleer çağda asıl tehlike buradadır.

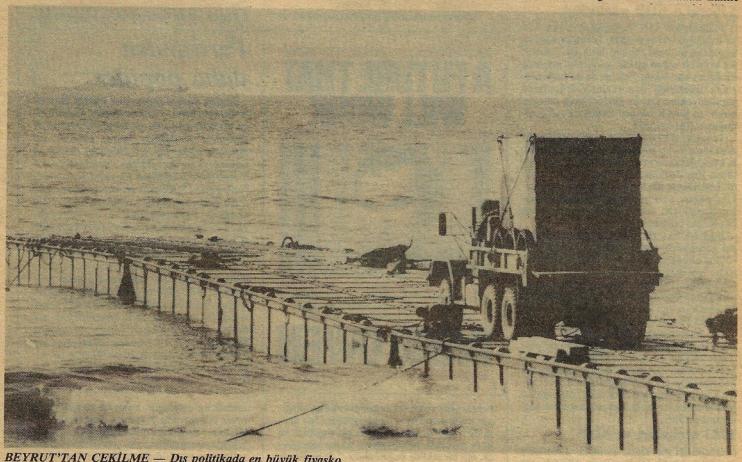

BEYRUT'TAN ÇEKİLME — Dış politikada en büyük fiyasko.

“Serbest” piyasa ekonomisine karşı “sosyal” piyasa ekonomisi

Haziran 1983 seçimleri ertesinde İngiliz Sosyal Demokrat Parti Başkanlığına getirilen David Owen, son bir yıl içinde yaptığı konuşmaları ve yazdığı yazıları toplayan kitabında “Sosyal Piyasa Felsefesi”ni anlatıyor.

ŞAHİN ALPAY

İngiltere'de 2 Mart 1981'de 12 İşçi Partili milletvekili **“sola kaydığı”** gerekçesiyle partilerinden istifa ettiler ve o günden itibaren çalışmalarını **“Sosyal Demokrat Grup”** adı altında sürdüreceklerini açıkladılar. Ayın sonunda İngiltere Sosyal Demokrat Partisi (SDP) resmen kuruldu. Parti'nin parlamento grubuna zamanla İşçi Partisi'nden 15, Muhafazakâr Partiden bir milletvekili daha katıldı.

SDP, 12 maddeden oluşan kuruluş bildirisinde, **“Muhafazakârların sürekli saldırılarından arınmış bir kamu sektörü ile İşçi Partisi'nin yinelenen tehditlerinden korunmuş özel sektörden oluşan bir karma ekonomiyi”** savunduğunu açıklıyordu.

İngiliz parti sisteminde 40 yıldır sürmekte olan **“iki parti”** egemenliğine son vermek istediğini; bu amaçla seçimlerde çoğunluk yerine nisbî temsil sisteminin benimsenmesi için çalışacağını söylüyordu. Bildiride şöyle deniyordu:

“Piyasa güçlerinin, merkezden denetlenen hiçbir ekonomide görülmeyen, yeni zenginlikler yaratma yeteneğini kabul ediyoruz. Ancak, piyasa güçlerinin kendi hallerine bırakıldığında zenginlikleri aşırı ölçüde adaletsiz bir biçimde dağıttığı da kabul edilmelidir. Bu nedenle zenginleştirci girişim ile ürünlerin adaletli bir dağılımı arasında denge kurmalıyız.”

Liberal / SDP güçbirliği

İngiltere'nin AET'ye üyeliğini ve NATO'ya bağlılığını savunan SDP, kuruluşundan üç ay sonra, birçok görüşte birleştiği Liberal Parti ile bir seçim ittifakı yapılması yolunda ilk adımı attı. Ekim 1981'de de iki parti arasında **“güçbirliği”** kararı alındı. O sıralarda yapılan yoklamalar bu güçbirliğinin ülke çapında en büyük seçmen desteğine sahip olduğunu gösteriyordu.

Temmuz 1982'de, 67 bin parti üyesinin hemen tamamının mektupla gönderilen oylarla katıldığı bir seçimde büyük çoğunluğu toplayan **Roy Jenkins** SDP başkanlığına seçildi. Liberallerle sıkı bir işbirliğini savunan Jenkins'e karşı, SDP'nin daha bağımsız kalmasını isteyen **Dr. David Owen** oyların ancak küçük bir bölümünü aldı.

İngiltere'de 9 Haziran 1983'te yapılan genel seçimlerde Muhafazakârlar oyların % 43'ünü alarak, 397 milletvekili ile iktidarı korudu. İşçi Partisi ise, oyların ancak % 28'ini toplayarak, 1920'den bu yana en ağır seçim yenilgisine uğradı. Liberal / SDP güçbirliği ise neredeyse İşçi Partisi kadar (% 25) oy alırken; İşçi Partisi'nin 209 milletvekiline karşı ancak 23 milletvekilliği elde edebildi. Bu durum, İngiltere'deki seçim sisteminin iki parti egemenliğini ne ölçüde desteklediğini açıkça gösteriyordu. Zira nisbî temsil uygulanması halinde Liberal / SDP güçbirliği de İşçi Partisi kadar milletvekili çıkaracak; öte yandan Muhafazakârlar parlamentoda çoğunluk sağlayamayacaktı.

1983 seçimleri ve SDP

Güçbirliği'nin aldığı sonuçlar Liberaller açısından büyük bir başarıydı. 1979'da ancak % 14 oy alabilmişlerdi. SDP açısından ise seçim sonuçları hayal kırıklığı yarattı. Güçbirliğinin kazandığı 23 milletvekilliğinden yalnızca altısı SDP'ye aitti. Partili milletvekillerinin büyük çoğunluğu yeniden seçilmeyi başaramamıştı.

Seçimler ertesinde ağır yenilgiye uğrayan İşçi Partisi'nde **Michael Foot** ile aynı gün Roy Jenkins SDP başkanlığından istifa etti. Başka bir aday bulunmadığından Dr. David Owen oybirliğiyle parti başkanlığına getirildi. Owen, seçim kampanyası sırasında büyük bir ilgi toplamış ve güç kazanmıştı.

Owen, SDP lideri seçilmesinin birinci yıldönümünde, parti başkanı olarak yaptığı konuşmalar ve yazdığı makaleleri biraraya getiren **“A FUTURE THAT WILL WORK / İŞLERLİĞİ OLAN BİR GELECEK”** (Penguin 1984) adlı bir kitap yayınladı. SDP'nin savunduğu **“sosyal piyasa felsefesi”**'nin ayrıntılı bir şekilde işlendiği bu kitapta geliştirilen görüşleri burada kısaca aktarmaya çalışacağız.

“İşlerliği olan bir gelecek”

“Sosyal demokrasi fikri... sefalet, baskı, açlık, savaş, ırkçı ve milliyetçi kin ve nefret, doymak bilmez hırs ve intikam arayan kıskançlık gibi giderilmesi olanaklı kötülükleri doğuran koşulların adım adım ortadan kaldırılması için ısrarlı bir mücadeleyi içerir.” Lezsek Kolakowski

“Bireyciliğin geleneksel üstünlükleri... etkinlik ademi-merkeziyetçiliğin ve kişisel çıkar dürtüsünün üstünlükleri... belki de ondukuzuncu yüzyılda düşünüldüğünden çok daha fazladır. Bunlar daha iyi bir geleceği sağlayacak... yaşama tarzının en önemli güvenceleridir.” John M. Keynes

“Bütün temel sosyal nimetler -özgürlük ve fırsat, gelir ve servet ile kendi kendine saygının temel unsurları-, bu nimetlerden her hangi biri veya tümünün eşitsiz bir dağılımı en kötü durumda bulunanların lehine olmadıkça, eşit bir şekilde dağılmalıdır.” John Rawls

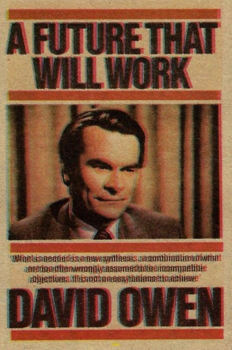

Partisinden daha popüler

*İngiliz Sosyal Demokrat Partisi Başkanı **David Owen**, 1938'de doğdu. Cambridge Üniversitesi'nde nöroloji ve psikiyatri öğrenimi gördükten sonra, 1962'de tıp doktoru oldu. İlk kez 1966'da, henüz 28 yaşındayken, İşçi Partisi'nden milletvekili seçildi ve o tarihten bu yana parlamentoda kaldı. İşçi Patisi iktidarlarında çeşitli üst kademe görevler üstlendi; 1968-1970 arasında Savunma Bakanı Yardımcılığı, 1977-1979 arasında Dışişleri Bakanlığı yaptı. Owen, Mart 1981'de İşçi Partisi'nden ayrılarak Sosyal Demokrat Parti'yi kuran 12 milletvekili arasında yer aldı. 1981-1982'de SDP parlamento grup başkanlığı, 1982-1983'te parti başkan yardımcılığı yaptıktan sonra Haziran 1983 genel seçimleri ertesinde parti başkanlığına getirildi. Owen'in bugün İngiliz seçmenleri nezdinde SDP'nin popülaritesini aşan bir itibara sahip bulunduğu ve ülkenin en yetenekli politikacılarından biri olduğu belirtiliyor.*

Owen'in, çağdaş sosyal demokrat düşüncenin esin kaynakları arasında yer alan üç ünlü düşünürden yukarıdaki alıntıları yaptığı kitabında yer alan temel makale, **Sosyal Piyasa Yaklaşımı** adını taşıyor.

Owen'a göre, **“karma ekonomi”** artık herkesin sahip çıkabildiği bir klişe haline gelmiştir. Özel girişimin erdemlerine inanmayan İşçi Partililer de, devletin ekonomide olumlu bir rol oynayabileceğini reddeden Muhafazakârlar da **“karma ekonomi”**'den yanadır. Bu durumda, Sosyal Demokratlar, devletin ve özel sektörün ekonomideki yerini daha açıklıkla tanımlamak amacıyla **“sosyal piyasa”** kavramından yararlanabilirler.

Kavramın kaynağı

Bu kavram, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin Marksizm'i terk edip, Liberallerle birlikte iktidara yönelişinin başlangıcı olan 1959 **Bad Godesberg** programıyla yakından ilişkilidir. İngiltere'de 1981' de kurulan SDP, klasik **laissez faire** liberalizmini benimsemez; ama piyasa mekanizmasından ne vazgeçilebileceğine ne de vazgeçilmesi gerektiğine inanır.

İngiliz ekonomisinde karşılaşılan sorunlar, bir ölçüde kamu sektörü ile özel sektörün sınırları ve amaçlarının açıklıkla belirlenmemiş olmasıyla ilgilidir. Özel sektörün temel ilkesinin kâr, kamu sektörünün ise hizmet olduğunun kabul edilmesi; kamu sektörünün de kendi içinde **hizmet-amaçlı** ve **kâr-amaçlı** iki bölüme ayrılması gerekir.

Owen'a göre İngiliz ekonomisindeki sorunların çözümü için iktisadi kararların alınmasında daha geniş ölçüde **ademi-merkeziyetçiliğe**, dolayısıyla **piyasa mekanizmasına** daha büyük bir ağırlık verilmesine ihtiyaç vardır. işverenlerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeleri, çalışanların yönetime katılmasının, kazanca ve mülkiyete ortak edilmesinin yaygınlaştırılmasıyla sağlanabilir. Sanayinin tüketicilere karşı sorumluluğunun sağlanması ise, serbest rekabet koşulllarının yaratılmasına; bu koşullar içinde kârlarını arttırmaya ve ekonomik gelişmenin motoru olan yatırımlara yönelmeye özendirilmelerine bağlıdır.

Devlet ve piyasa

İşçi Patisi yönetimleri çeşitli müdahalelerle, itici gücü olan kârı sınırlandırarak, özel sektörün canlılığını yitirmesine katkıda bulunmuşlardır. Muhafazakâr hükümet ise sorunları çözmek için geniş çapta özelleştirmelere başvurmuştur. Bu, bazı alanlarda olumlu sonuçlar vermiş; ancak rekabet koşullarının sağlanacağı yerde, devlete ait bir tekelin özel bir tekele devredilmesinden ibaret kalan durumlarda, ters sonuçlar vermiştir.

Otoriterlik, pısırıklık ve yaratıcı-olmayış İngiltere'de yalnızca kamu sektörünün özellikleri değildir. Tutumlarda köklü bir değişiklik her iki sektör için de gereklidir. Tüm serbest piyasa ekonomisi taraftarlığına karşın Thatcher Hükümeti, kendinden önce gelen hükümetler kadar merkeziyetçidir; ekonomiye devlet müdahalelerini ve merkeziyetçiliği arttırmıştır.

Devletin düzenleyici önlemleri olmaksızın bir ekonomi politikası uygulanamaz. Ancak devlet müdahaleleri piyasa mekanizmasının işleyişini baltalamamalıdır. devlet, piyasanın gelecekteki ihtiyaçlarını dikkate alarak bilim, teknoloji, eğitim alanlarında gelişmeyi teşvik edici önlemleri almalıdır. İngiltere'de son yılların en talihsiz gelişmelerinden biri de planlamaya olan güvenin sarsılmasıdır. Sosyal piyasa ve ademi-merkeziyetçiliğin savunulması ile çeşitli alanlarda yol gesterici bir planlama istemek arasında bir çelişki yoktur.

Sosyal piyasa felsefesi

SDP'nin savunduğu sosyal piyasa felsefesi, iktisadi etkinlik fikrinin yanı sıra adil bir toplum idealine bağlılığı içerir. Rekabetçi bir piyasa ekonomisi ile sosyal eşitsizlik ve yoksulluğun giderilmesi ilkelerinin bir bileşimidir. Toplumda adaletin sağlanması, ekonomik gelişme sonrasına ertelenemez.

Owen'a göre, İngiltere'de hükümetlerin yoksulluğu giderememiş oluşlarının bir temel nedeni, toplumda kardeşlik, dayanışma fikrini yerleştirememiş oluşlarıdır. Sosyal piyasa felsefesinin içerdiği karşılıklı saygı ve ortak çıkar anlayışını egemen kılacak tutum değişikliklerine ihtiyaç vardır. Bunun için gerek işçi-işveren ilişkilerinde, gerekse partiler arasında sınıf temeline dayalı kısır çekişmelerdeki hasmane tutumların terk edilmesi gerekir.

Karşılıklı bağımlılık

Dış iktisadi politika açısından Owen, ilke olarak korumacılığa karşı çıkmakta ve dışa açılmayı savunmakta. Ancak yine de, tekstil endüstrisi ve küçük tarım üreticileri gibi ekonominin zayıf kesimlerine dünya piyasasına adapte olabilmeleri için bir süre tanınması lazımdır.

Owen'a göre, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde, diğer Batılı ülkeler gibi İngiltere de dünya pazarı ile giderek daha çok bütünleşmiş; **karşılıklı bağımlılık** İngiltere'de ekonomik yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu, ülkelerin tek başına yapabilecekleri şeylere sınırlar koymakla birlikte; rekabetin ve uzmanlaşmanın sağladığı yararları da beraberinde getirmektedir. Açık bir ekonomi gerek ihracatçılar gerekse tüketiciler için (malların fiyat va kalitesi açısından) çeşitli yararlar sağlamaktadır. SDP gerek ülke içinde gerekse dışında serbest rekabete inanmaktadır. Ancak bunun getireceği değişmenin yol açtığı sancılara maruz kalanların sosyal politikalarla desteklenmesi zorunludur.

Üçüncü Dünyanın kalkınması

Owen'in üzerinde durduğu bir başka konu, İngiltere'nin son zamanlarda fazlasıyla kendi iç sorunlarıyla meşgul oluşu. Oysa, bazı Üçüncü Dünya ülkeleri sanayileşme ya da petrol gelirleri nedeniyle önemli gelişme sağlamışsa da dünya nüfusunun büyük çoğunluğu yoksulluk içindedir. İngiltere ve diğer gelişmiş ülkeler, Üçüncü Dünyanın ekonomik kalkınmasına destek olmalıdır.

Bu, **Brandt Raporu**'nun öngördüğü şekilde, iki tarafın da yararınadır. Sağlanan yardımlar tatmin edici olmaktan uzaktır. Serbest piyasa ekonomisine bağlılıklarını belirten Batılı ülkeler, dünya ticaretinde korumacılığın giderilmesi konusunda işbirliği yapmamaktadır. Öte yandan IMF ve Dünya Bankası'nın borçlu Üçüncü Dünya ülkelerine kredi olanakları arttırılmalıdır. Dünya ekonomisinin canlanlanmasının sağlanması açısından

uluslararası önlemlere gerek vardır.

Owen'a göre, Üçüncü Dünya ülkelerinde, tıpkı İngiliz sofunda olduğu gibi, çokuluslu şirketlerin bir **"uluslararası kapitalist komplo"** olduğu fikri yaygındır. Bunun sonucunda Üçüncü Dünyada doğrudan yabancı sermaye yatırımları azalmış; bu ülkeler yüksek faizli dış borçlanma yoluna gitmişlerdir. Böylelikle yabancı sermayenin girişimcilik, bilgi, deneyim, riske katılanma üstünlüklerinden yararlanma olanağını yitirmişlerdir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, kuşkusuz bir **"yardım"** değildir. Kazanacak ve kazandıracaktır. Bu nedenle SDP hem İngiltere'de hem bütün dünyada yabancı yatırımların artmasını savunur.

Owen'a göre, İngiltere'de olduğu gibi, birçok gelişmekte olan ülkede de, aşırı merkeziyetçi politikalara, kötü yönetilen devlet müdahaleleri ve planlamaya tepki duyulmaktadır. Piyasaya yapılan müdahalelerin zararları şimdi daha iyi anlaşılmaktadır. Gerçekçi olmayan döviz kurlarının ihracatı azaltıp, kaçakçılığı özendirdiği; düşük tutulan gıda fiyatlarının tarımsal üretimi köstekleyip köylüleri yoksul bıraktığı; petrole uygulanan sübvansiyonların ithalatı arttırdığı görülmüştür.

Ne var ki, gerek İngiltere'de, gerekse gelişmekte olan ülkelerde alınan bazı önlemler, en yoksul kesimlerin çıkarları gözetilmeksizin, acımasız bir şekilde uygulanmıştır. **"Yeni sömürgecilik"** suçlamaları, gelişmekte olan ülkelerde zor koşullar altında, ekonomik bütünlük ve de ve piyasa etkinliğinin sağlanmasıyla birlikte toplumun yoksul kesimlerine karşı sosyal yükümlülüklerin de yerine getirilmesi için çalışan hükümetlerin desteklenmesine engel

"Sosyal Piyasa Felsefesi, iktisadi etkinlik fikrinin yanı sıra, adil bir toplum idealine bağlılığı içerir. Rekabetçi bir piyasa ekonomisi ile sosyal eşitsizliklerin ve yoksulluğun giderilmesi ilkelerinin bir bileşimidir." Owen'a göre, bugün "karma ekonomi" hem özel girişime inanmayan İşçi Patililerin hem de devletin ekonomide olumlu bir rol oynayabileceğini reddeden Muhafazakârların savunabildiği anlamsız bir klişe. "Sosyal Piyasa", kamu ve özel sektörün yerlerini daha iyi tanımlıyor.

olmamalıdır.

Bazı yorumcuların İngiltere'nin en yetenekli politikacılarından biri olarak niteledikleri Owen, yukarıda ana çizgileriyle yansıtmaya çalıştığımız görüşleriyle SDP içinde partiyi **"sağa, merkeze çektiği"** için eleştiriliyor.

Ne var ki, Muhafazakârların sağa, İşçi Partisini sola ve Liberalleri de merkeze yerleştiren alışılmış ayrım, gerek İngiltere'de gerekse başka ülkelerin parti sistemlerinde meydana gelen değişmeleri çözümlemekte yetersiz kalmakta. SDP'yi, Liberaller'le birçok noktada birleşen, ademi-merkeziyetçi solun İngiltere'deki temsilcisi olarak nitelemek mümkün görünüyor. SDP'nin bugün için Liberaller'le **"güçbirliği"** dışında önemli bir güç oluşturmadığına da kuşku yok.

Eylül ayı içinde yapılan kamuoyu yoklamaları İngiltere'de seçmenlerin % 40-40-20 şeklinde bölündüğünü gösteriyor. Güçbirliğinin % 20 oy oranını arttırarak, gelecek seçimlerde iki parti egemenliğini kırabilmesi, bir yanda Muhafazakâr hükümetin önümüzdeki yıllarda göstereceği performansa, öte yanda İşçi Partisi'nin giderek radikalleşmesinin seçmenler üzerinde nasıl bir etki uyandıracağına bağlı görülmekte.

"Ev küçük ama kalp büyük" mü?

Sardunyalılar bezgin

Sardunyalılar arasında yaygın bir deyiş şöyledir: **"Ev küçük ama kalp büyük,"** Ancak bu kadar fazla misafirperverliğin yanlış yorumlar ve kötü sonuçlar doğuracağını anlamış olacaklar ki, daha sarsıcı bir sözleri var: **"Her kim ki denizden geliyor, amacı bizi soymaktır."** Sardunya, Akdeniz'in ortasında bir ada, yani adaya denizden gelmekten başka bir seçenek yok. Bunun dışında eğer Sardunyalıların denizden gelenlerle ilgili sözlerini ciddiye alırsak, o zaman adanın soygunculardan kaynadığını düşünmek zorunda kalırız.

Üzün yıllar çobanlık yapmış ve çobanlığın getirdiği yoksunlukları yaşamış olan **Giuseppe** her sabah **"Centrale"** barın önüne oturur. Çoğunlukla suskundur. Çünkü dağlarda yalnızlığı öğrenen çobanlar, konuşmayı unuturlar. **"Eskiden nasıldı"** sorusunu duyunca yüzündeki kırışıklıklar daha da derinleşiyor. Sardunya lehçesiyle cevap veriyor: **"Bok! Yaşlı bir kalbin kötü günleri hatırlaması iyi değil".** Daha sonra bağıra çağıra birşeyler söylüyor.

Guiseppe'nin 32 yaşındaki oğlu **Enzo,** bir gündelikçi ve babası gibi az konuşuyor. Enzo, babasının biraz önce Meryem Ana'ya lanetler yağdırdığını açıklıyor. Enzo, insanın kimi suçlayacağını bilmediği zamanlarda Meryem Ana'ya lanetler yağdırdığını, Meryem Ana'nın bunu anlayacağını söylüyor. İnsan, bütün Sardunyalıların mutsuz olduğunu düşünebilir; öyleler de.

42 yaşında olan ama 60'tan aşağı göstermeyen **Francesco,** hem Sardunyalı, hem değil. 22 yıl boyunca Federal Almanya'da çalışan ve o yılları düşündüğünde mutluluk duyan Francesco, karısı ve 5 çocuğunun isteği üzerine adaya döndüğünü söylüyor. Döndüğünde çocukları birer yetişkin olmuşlardı ve babalarını ciddiye almıyorlardı. Eski arkadaşları ondan uzak duruyor, bir yabancı gibi davranıyorlardı. Francesco daha sonra, adada yabancılara ihtiyatla yaklaşıldığını söylüyor. Almanya'da çalışırken biriktirdiği parayı iki katı bir eve yatırdığını, ancak bugün masraflarını karşılayamadığını belirtiyor. Biriktirdiği paranın yetmemesinden, yüzde 30 oranındaki enflasyonu sorumlu tutuyor. Yüksek geçim masraflarının ve hükümet tarafından uygulanan yüksek vergi oranlarının kendisini yavaş yavaş fakir bir insan yaptığını söylüyor. 2, en çok 3 yıl sonra iflas etmiş olacağını söylüyor. Francesco kendi ülkesinde bir yabancı. Bir de bunun üstüne parasız kalırsa tekrar Almanya'ya gitmenin en iyi çözüm olacağını söylüyor.

Monte Albo'nun kayalık tepelerinde yaşayan **Bernado**'nun durumu daha iyi gibi görünüyor, en azından ilk bakışta. Bernado da bir zamanlar sevdiği adayı terketmişti. Çünkü Sardunya adası, halkına yeterli besin maddesini sunamıyordu. 7 sene Almanya'da çalıştıktan sonra ülkesine döndü. Ama diğer geri dönenler gibi ne çantası bir sürü evrakla doluydu, ne de büsbütün hayallere dalarak zamanla silikleşip kayboldu. Kendine bir koyun sürüsü satın aldı. 1978'den beri de hayatını çoban olarak sürdürüyor.

"Her kim ki denizden geliyor, amacı bizi soymak"

Sardunya'nın tatil merkezlerinden biri olan Port-Rotondo güzel bir balıkçı kasabası iken bugün çirkin bir görünüm almış. Sayısız yatlar, süper villalar ve lüks arabalar, kasabanın yüzünün tam orta yerine paranın çirkin damgasını vurmuşlar. Bu olguyu başlatanlar Milanolu mimarlar ve Romalı emlâkçılardı. Ve kasabanın çirkinleştirilmesi işlemini hızlandıran ve bir dağ yamacına dev bir otel inşa eden de Milano'dan gelen bir konsorsiyumdu. Aynı türden çirkinlikler bu şahane adanın diğer bölümlerinde görülebilir: Cagliari'de, Baja Sardinia'da ve Costa Smeralda'da. Milyarder Ağa Han, "Costa Smeralda'yı Geliştirme Birliği"ni kurduğunda adada ilginç şeyler gerçekleşti. Olanaksız şeyler onun araya girmesiyle birden olanaklı oldu. İşte Sardunyalıların hiddetinin temel nedeni de burada yatıyor.

Adayı **"Soymaya Gelenler"** önce bütün bir dağı veya vadiyi ya da sahili, düşük bir fiyatla satın alıyorlar, sonra devlet yardımıyla inşaata başlıyorlar ve otele giden muhteşem yolların masrafını da devlete yüklüyorlar. En sonunda da kazançlarını İtalya'ya transfer ediyorlar. Sardunyalılara ise oturup beton yığınlarına bakmak kalıyor.

Küçük bir kasaba olan Orgosolo'da evlerin duvarları **"Direniş resimleri"** olarak adlandırılan rengarenk çizimlerle dolu. Bir barın ön cephesindeki iyi giyimiş, kemik gözlüklü bir adam resmi hemen göze çarpıyor. Üstünde şöyle bir yazı yeralıyor: **"Aranıyor-Sardunya halkını dolandırdığı için."** Bu resmin Milanolu fabrikatör **Rovelli**'yi temsil ediyor. Rovelli arkadaşı Moratti ile birlikte iki tane petro-kimya tesisi inşa etmek üzere yardım fonundan milyonlar aldı. Ne yazık ki, daha sonra iki projenin de gerçekleştirilemeyeceği görüldü. Sonuçta milyonlar uçtu, tabii Rovelli ve Moratti de. Sardunyalıların yabancılar üzerine konuşurken hiddetlenmelerine şaşmamak gerek.

Son 2 bin yıl içinde Sardunya'ya denizden Kartacalılar, İspanyollar, Almanlar ve İtalyanlar geldi. Geçmişte, Roma İmparatorluğu adadaki buğday ekim alanlarını iki katına çıkarmak amacıyla Sardunya'ya bir sefer düzenledi. Böylece Roma ordusu için besin kaynağı oluşturulacaktı. Bu türden istekler yüzlar boyunca hep Sardunyalıların temel geçim maddelerine yönelttildi. Halk sonunda açlıkla karşı karşıya kaldı. Bu durum binlerce yıl devam etti. Daha sonra adaya gelenler, artık adada çobanların kıt gelirlerinden başka alacak bir şey kalmadığını anlamak istemiyorlardı. Yabancılar zorbalıkla adalıları sömürdüler. Ancak zorbalık zamanla karşılını doğurdu ve Sardunyalılar ayaklandılar. Birlik halinde değil ama, tek tek her kasabada bir gerilla hareketi şeklinde örgütlenildi. Silahlananlar, **"Don"**ların, asilzadelerin ikametgâhlarına hücum ettiler. Kilisenin önde gelen adamları da bu saldırılardan paylarını aldılar. Eylemlerini gerçekleştiren gerillalar daha sonra tekrar yeraltına indiler. O zamanlar gerillaların en iyi müttefiki ada halkıydı.

Tarih ayırım gözetmeksizin bütün yabancıların ada halkından, yaşamaları için kaçınılmaz olan şeyleri aldığını ispatlıyor. İşte, aslında doğaları gereği misafirperver olan Sardunyalıların zaman içinde yabancılara karşı daha dikkatli ve güvensiz bir tutum içine girmelerinin gerçek nedeni de burada yatıyor. *(Derleyen: AYSIT GENÇ)*

Dünyanın en büyük psikolojik roman yazarlarından biri

"Popüler kültür, hepimiz

Jerzy Kosinski 1933 yılında Polonya'da Rus bir ana babadan doğdu. Burada hem Rusça, hem Polonyaca öğrenen Kosinski, 1957 yılında ABD'ye geldiğinde henüz hiç bilmediği İngilizceyi benimseyerek tüm yapıtlarını bu dilde verdi. Ülkemizde özellikle ***Boyalı Kuş*** *romanıyla tanınan Kosinski'nin diğer ünlü romanları* ***Adımlar, Orada Olmak, Şeytan Ağacı, Cockpit ve Kör Buluşma.***

Psychology Today dergisinin 1977 aralığında ünlü yazarla yaptığı bir söyleşiyi yayınlıyoruz. Dergide belirtildiği gibi; "Kosinski'nin beyni okurun önünde hızlı ve heyecan verici bir yol açıyor. O, dünyanın önde gelen psikolojik roman yazarlarındandır. Seçtiği yol, insanlar arasındaki gezisinde gözlemlediği umutlar ve tehlikeler, tüm geleneksel öğretmenlerimizin söylediği kadar eğiticidir."

— Sizin kahramanlarınızda kendi içimizde görmekten korktuğumuz bir şey var. Ne olabilir bu?

KOSİNSKİ — Onlar, yaşamın trajik yönünü temsil ederler; davranışlarımızın gerek kendimize gerek başkalarına harikulade bir esrar olarak gözüktüğü zamanları. Toplumun işleyişini öngörmek insanı anlamak kadar güçtür ve topluluğun vicdanı, kişioğlunun gerçek isteklerine, korku ve sevinçlerine düşmandır.

Boyalı Kuş'ta savaşın parçaladığı bir toplum, tüm kızgınlığını küçük bir çocuğa yöneltir. **Cockpit**'te orta yaşlı, eski haberalma ajanı Tarden, akılsız bir devlet ve onun kurumlarına karşı geri dönülmez savaşını sürdürür. **Adımlar**, cinsel ve ahlaksal karmaşa konusunu, **Orada Olmak**, iletişim araçlarının büyüsünü vurgular. **Şeytan Ağacı**, tüm değer yargılarının parçalandığı bir dünyada kendi bütünlüğünü koruyamayan Jonathan Whalen'in öyküsüdür. Son romanım **Kör Buluşma**'da yaşamın olayları karşısında şansın önemli rolünün bilincinde olan küçük yatırımcı George Levanter'i anlattım. Tüm bunların kolayca hazmedilir durumlar olmadığını kabul ediyorum, ancak kişilerime başka bir dünya görüşü vermek benim için sahtekârlık olurdu.

Gene de bireyi ahlaksal ve duygusal açıdan sürekli tetikte tutmanın olumlu bir etkisi var. Bu, yaşamın anlamını, her anına duyduğumuz takdiri ve temelde düşman bir çevre içinde varoluşun mucizelerini daha iyi değerlendirmemizi sağlıyor.

— "Ahlaksal açıdan tetikte bulunmak" diye söz ettiğiniz duyguya sahip olmak için, sizin çocukken Doğu Avrupa'da geçirdiğiniz gibi kimi korkutucu olayları yaşamak gerekiyor mu?

KOSİNSKİ — Kendimi ve kendi yaşamımı tehdit edilmiş olarak görmüyorum. Olay, ayakta kalma sürecinde var olan güçlerin yaşamımı sürekli mücadeleye çağırmasıdır.

— Ama bu mücadeleleri vurguluyorsunuz.

KOSİNSKİ — Onların bilincinde oluşumu vurguluyorum. Bir insan olarak, uğraşım yalnız gerçekle değil, aynı zamanda makul olanladır. Hiçbir şey, yaşamımı, belleğimin ortaya çıkardığı, duygusal açıdan yüklü bir dizi olay olarak görmemi engellemiyor - şansın yaşantımıza soktuğu olaylar.

"An" yaşamın özünü taşır

— Neden olaylar?

KOSİNSKİ — Bir olay, yaşam örgüsünün bir parçasıdır, yaşarken bilincinde olduğumuz bir parçası. Bu yaşamışlık bilinci ve olayın yoğunluğu, yaşantımızın silik bir var oluş mu yoksa anlamlı bir yaşayış mı olduğunu saptar. Yaşamı yoğunlaştırmak için, her ana büyük değer vermek yetmez; aynı zamanda kendimizi onun en büyük kahramanı olarak görmek gerek. Bir anı geçiştirmek, onu günlük yaşantımızın içinde kaybetmek, yaşamın en değerli maddesini harcamaktır, yaşamın, ayakta olusun bilincini.

Konuyu vurgulayan popüler kültüre karşı, benim olayları vurgulamamın nedeni bu. Konu, önceden saptanmış bir **"kader"** düşüncesinden doğar, yapaydır ve **"an"**ların önemini yok sayar. Oysa o **"an"** yaşamın özünü taşımaktadır.

— Romanlarınızdan, birey - toplum ilişkisini irdeleyen bir dizi olarak söz ettiniz. Öyle gözükiyor ki, eğer siz kendi dünyanızı yaratabileydiniz, bireye en büyük irade gücü ve özgürlüğü sunmak ve devletin gücünü, topluca yaşamanın getirdiği zorunlukları azaltmak isteyecektiniz. Gene de birçok kişi, toplumun verdiği korumaya gereksinim duyar; bu yüzden de toplumun isteklerini yerine getirir ve özgürlüklerinden vazgeçmeyi göze alır.

KOSİNSKİ — Bu toplu koruma, şansın getirebileceği tehdilleri uzaklaştırmaz. Onunla birlikte veya onsuz, toplumla kör bir randevumuz var. Evet, toplumun kurumları nesnel olarak orada, bizim özel yaşantımızda bağlantıları ancak **arka plandan** olabilir. Biz yaşantımızı kendi başımıza oynarız ve en sonunda sahneden çıktığımızda oyun da sona ermiştir.

— Gene de toplum son derece güçlü bir yanılsama.

KOSİNSKİ — Elbette öyledir. Çoğumuz gençlik çağımıza geldiğimizde, kafamızda, yanılsamalardan oluşan gerçek totaliter bir devlet taşıyoruzdur. Bu yanılsamaların çoğu bizleri kısıtlar. Cinsel olanı alalım: İçimizdeki sansür, Batı dünyasındaki tüm gerçek sansürlerin toplamından daha güçlüdür. Issız bir patikada yürüyen iki sevgili, birbirlerinden daha çok içlerindeki sansürle konuşur ve onu yanıtlarlar.

— Kahramanlarınız sanki yaşamlarında her türlü şeyi denemiş gibi?

KOSİNSKİ — Böyleyse, bu, birçoğu kendi benliklerini bulmaktan umudu kestiklerindendir. Eğer kendilerini bulmaları için bir kısım dış baskılardan kurtulmaları gerekiyorsa, onlar da gerek karmaşık bürokratik yollarla, gerek kamuflaj, gizlenme ve kaçışlarla, toplumun getirdiği tehditleri uzak tutmaya çalışmışlardır.

Yaşamdaki dramlar

— Bunların hepsi sizin de kullandığınız yöntemler.

KOSİNSKİ — Neden olmasın? Kahramanlarımın, benim örneklerime gereksinimi olduğu kadar, benim de onlara var. Gene de benim kahramanlarım kendilerini çevreden yalıtmaz. Onlar bir yandan serüven yaşarken, bir yandan da haksızlıklarla dolu bir dünyayı düzeltebilmek için kendilerini görevlendirmişlerdir; güçsüz, düşmüş ve sakatların yanındadırlar. Bunu, kişinin felsefesinin önemli bir bölümü olarak görüyorum; eğer yanımızdakilerin yaşantılarındaki dramları gözardı ederseniz, kendi yaşamışlıklarımıza da sadık kalamazsınız.

— Romanlarınızda insanoğlunun sakat ve biçimsizlere karşı duyduğu içgüdüsel itmeyi sık sık yakalıyorsunuz. Son romanınız Kör Buluşma da bu kuralın dışında kalmıyor.

KOSİNSKİ — Kör Buluşma'da, çocukluğunda geçirdiği bir hastalıktan sonra, başından başka bütün vücudu bir çocuğunki kadar ufalmış ve biçimsizleşmiş bir kadın var. Kitabın kahramanı George Levanter bu kadına aşık olmak üzeredir. Ben bir zamanlar böyle bir kadın tanıyordum (o, şimdi öldü) ve kendisini, dünya görüşünü, tüm deneyimini büyüleyici buldum. Karşılaştığım en sağlıklı, en canlı kişilerden biriydi. Yaşama sevincinden dolayı, pek azımızın sahip olduğu geniş bir duygu, düş ve gözlem birikimine sahipti. Ancak popüler kültürümüzün değer yargıları, bu kadını, en azından garip ve eksik olarak nitelendirir.

— Bir zamanlar korkularınızı benimsemek gerektiğinden söz etmiştiniz. Örnek verebilir misiniz?

KOSİNSKİ — Sanırım işe, kendimizi o korkutucu durumda düşünmekle başlıyorsunuz. Bundan giderek, düşgücünün büyük önemi, kendimizi **"bilinmeyen"**de tasarlayabilmemiz, varoluşun **"kör buluşmaları"** ortaya çıkıyor. Örneğin tenis oyununun ortasında bu oyunu bir daha hiç oynayamayacağınızı düşünüyorsunuz - neden bir araba kazası, kötü bir hastalık ya da yaşlılık olabilir. Bu tasarım sırasında, hem o sıradaki durumunuz hem de durumun getirebileceği bir değişiklikle barışıksınızdır. Kendinize ve ayrı zamanda tüm başarısızlığa uğrayan, bir taha denis oynayamayacak olanlara sadıksınız. O andaki sevincinizi (tenisi) yoğunlaştırırken, bir yandan da kendinizi karşılaşmak zorunda kalabileceğiniz beklenmedik olaylara hazırlıyorsunuz.

— Başarısızlığa uğrayanlar için beslediğiniz bu özel şefkatin nedeni ne olabilir?

KOSİNSKİ — Herhalde Polonya ve Sovyetler Birliği gibi savaşın mahvettiği iki ülkede büyümek. Örneğin Polonya, savaşı izleyen 5 yıl içinde nüfusunun beşte birini kaybetti. Eğer her beş kişiden biri ölmüş, bombalanmış, öldürülmüş ya da imha edilmişse, geriye kalan dört kişiyi düşünün: Bunların da kaçı hayat boyu sa

"Konuyu vurgulayan popüler kültüre karşı benim olayları vurgulamamın nedeni, 'an'lar. Konu, önceden saptanmış bir 'kader' düşüncesinden doğar, yapaydır ve 'an'ların önemini yok sayar. Oysa o 'an' yaşamın özünü taşımaktadır."

"Çoğumuz, gençlik çağımıza geldiğimizde kafamızda yanılsamalardan oluşan gerçek bir totaliter devlet taşıyoruzdur."

"Yaşamı yoğunlaştırmak için her ana büyük değer vermek yetmez; aynı zamanda kendimizi onun en büyük kahramanı olarak görmek gerekir. Bir anı geçiştirmek, onu günlük yaşantımızın içinde kaybetmek, yaşamın en değerli maddesini harcamaktır: Yaşamanın, ayakta olmanın bilincini."

kalmış, yaralanmış ya da şok geçirmişti? Savaş sırasında ve savaştan sonra, Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nin tümü savaştan inanılmaz derecede hasar görmüş insanlarla doluydu. Okul yıllarım boyunca, arkadaşlarımdan çoğu savaştan şöyle ya da böyle kötürüm kalmışlardı. Çoğunun ciddi fiziksel ya da zihinsel sorunları vardı. Ben de dokuz yaşımdan sonra birkaç yıl konuşamadım.

Mutlu insanlar başkalarını döver mi?

— Başka bir işleviniz de bozulmuş muydu?

KOSİNSKİ — Zoraki sessizliğimin yerini almak için öteki işlevlerimin gelişmiş olduğunu düşünmek hoşuma gidiyor. Ancak dönüp o sessizlik yıllarına baktığımda hiçbir yakınmam yok. Bu yıllar, bende yazmam gerektiğine dair olan inancımı kökleyen yıllardır. Yazı sessiz bir iştir çünkü. Genç yaşta böylesine büyük boyutlarda mutsuzlukla karşı karşıya kalınca, yaşamaya, duymaya, düşünmeye, insanların arasında olmaya, arkadaş aramaya hakkım

erzy Kosinski
kullanıyor"

"Eğer yanınızdakilerin yaşantılarındaki dramları gözardı ederseniz, kendi yaşamışlıklarınıza da sadık kalamazsınız".

olduğunu hissetmeye başladım. Şimdi 44 (51) yaşındayım ve yaşamımda bir kez olsun kendimi bir kader kurbanı olarak görmedim. Her ne kadar dövüldüğüm, rahatsız edildiğim, benimle alay ettikleri, cezalandırıldığım ve itilip kakıldığım zamanlar olduysa da üstümden kanlar aktığını ve kustuğumu ve ağladığımı ve çok acı çektiğimi ve belki kurtarması için Tanrıyı aradığımı anımsıyorum, ancak tüm bunların üzerinde asıl anımsadığım, mutsuzluğumun ortasında kendimi acı çeken ve mutlu olmayan bir insan topluluğunun bir biri yi olarak görmem. Bu topluluğa bize baskı yapanlar da dahil. Her zaman mutlu insanlar, başkalarını döverek ve cezalandırarak zamanlarını harcamaz, diye düşünürdüm.

— Roman kahramanlarınızın yanı sıra, siz de herhalde kendinizin en ilginç karakterlerindensiniz. Eğer 1957 yılında, henüz 24 yaşındayken Doğu Avrupa'dan-ayrılıp Amerika'ya yerleşmeseydiniz nelerle karşılaşmak zorunda kalacaktınız?

KOSİNSKİ — Bir toplumbilimci olarak, kişinin kendi benliğini korumasına karşı çıkan totaliter bir toplumda gene de bu amacı gerçekleştirmeye çalışırdım. Bir artist ya da fotoğrafçı olarak iç dünyamı canlı tutmaya çabalardım. Kendimi içsel bir göçmen olarak tanımladığımı anımsıyorum. Tüm yaşamım boyunca içsel bir göçmen olarak kalırdım. Kendimi sanatsal yönden ifade edebilmek için herhalde fotoğrafçılık işimi sürdürürdüm, ama asla romancı olmazdım.

"Anadil" ve "üvey anadil"

— Neden fotoğrafçılığı seçtiğinizi söyleyebilir misiniz?

KOSİNSKİ — Siyaset salgınına yakalanan toplumbilimlerden geçici de olsa bir kaçış sağlıyordu. Bir de kendimi içine kilitleyebileceğim karanlık bir oda. Üstelik fotoğrafçılık, sanat olarak da, yazarlıktan daha az belirsiz ve genel incelemeye daha açıktı.

— Amerika'ya gelip İngilizce yazmaya başladıktan sonra, kendinizi açıklamak daha mı zor ya da kolay geldi?

KOSİNSKİ — İngilizce konuşmaya başlayınca büyük bir şaşkınlıkla kendimi daha kolay anlatabildiğimi gördüm. Sanki çocukluğumun ve gençliğimin dilleri, yani Polonyaca ve Rusça bir tür zihinsel baskı taşıyordu. 25 yaşında İngilizceye bir ölçüde alıştıktan sonra, **"üvey anne dilimin"** bana bir açığa çıkarma, tamamlama, kendimi kaptırma duygusu verdiğini hissettim. Bunun karşısına da anadilimin uyandırdığı tüm endişeleri koyabilirsiz. Zaten düşünürseniz **"anadil"** sözcüğünde de korkutucu bir anlam var.

Doğu Avrupa'dan göç edip İngilizce, Fransızca ya da Almancayı benimseyen birçok yazar, sinema yapımcısı vs. de ikinci dillerinde daha rahat olduklarını belirtiyorlar.

— Edebiyatın amacı nedir?

KOSİNSKİ — Okuyucuyu günlük varoluşumuzun dramından çok daha yoğunlaştırılmış ve kristalleşmiş bir dramla karşı karşıya bırakmak: Mücadele durumundaki insanlar. Bu yolla, okurun yaşamını bir dram olarak fark edişi artar. Biz nasıl yaşantımızı **"sulandırmaya"** eğilimliysek, iyi yazı, onu **"dramatize"** ederek bu etkiyi azaltmaya çalışır. Romandaki karakterler gibi, bizim de kısmen önemli bir konumda olabileceğimizi, yaşantımızla yüzyüze ona hükmedebileceğimizi anlatır.

— Yapıtlarınız okurdan daha çok şey istemiyor mu?

KOSİNSKİ — Eğer öyleyse, yaşam da öyle olduğu içindir. Eninde sonunda, yaşam yalnızca çok şey istemez, bir roman gibi biter de. Bana göre yaşamın en büyük amacı, yaşamı, önceden çizilmiş olmayıp, yaşantımızdaki her olayla birlikte **(olaylardan önce değil)** şansın yönlendirdiği bir dram ve kendimizi de onun asıl kahramanı olarak görmektir.

— Kendinizi ruhsal bir yaşamı ve inançları olan bir insan olarak görüyor musunuz?

KOSİNSKİ — Sanırım ben **"yaşamaya, ayakta durmaya"** tapıyorum.

— Bunu Tanrı tarafından verilmiş bir güç olarak görmek sizi rahatsız etmez miydi?

KOSİNSKİ — Önemli olan armağanı kimin verdiği değil, armağanın kendisi.

— Son birkaç yıldır, kendinizi en yoğun bir biçimde ayakta hissettiğiniz bir anı, bir zamanı anımsıyor musunuz?

KOSİNSKİ — Çoğu gün böyle anlarım olur. Sanırım düş gücüyle dolu bir yaşamın yararı, gerçekler yavaşladığı zaman elinizde onları hızlandıracak güçlü imgelerin, -anılar, düşler, başka yazarların öykülerinin bulunması.

— Kimileri, roman kahramanlarınızın paranoyaya varacak denli ölüm, terör ve şiddetle dolu olduğunu söylüyorlar.

"Toplumun kurumları, nesnel olarak orada. Ancak, bizim özel yaşantımızla bağlantıları ancak arka plandan olabilir. Biz, yaşantımızı kendi başımıza oynarız ve en sonunda sahneden çıktığımızda oyun da sona ermiştir."

KOSİNSKİ — Eğer paranoya nesnel gerçekliklerle aramızdaki köprünün kırılmasıysa, o zaman paranoid olan şiddet ve terörün boyutlarını anlamaya çalışan bireyler değil, bunların toplumumuzdaki yeriyle ilgilenmeyi ısrarla reddeden kültürümüzdür.

Amerika'da ölümün en başta gelen nedenleri kalp yetersizliği, trafik kazaları, karaciğer hastalıkları ve intihar. Oysa ben, daha bu konularla ilgilenen ne bir film ne de TV dizisi görmedim. Amerika'nın en güçlü öldürücülerinden olan motorlu taşıtlar, **"Jaws"**dan daha korkunç, sanki. Böylece popüler kültür kendi izleyicilerini de yetiştiriyor. Düş gücümüz öteki doğal kaynaklardan o denli daha hızlı azalır ki, giderek onu tatmin etmek için daha bayağı eğlence yöntemleri bulmak gerekir.

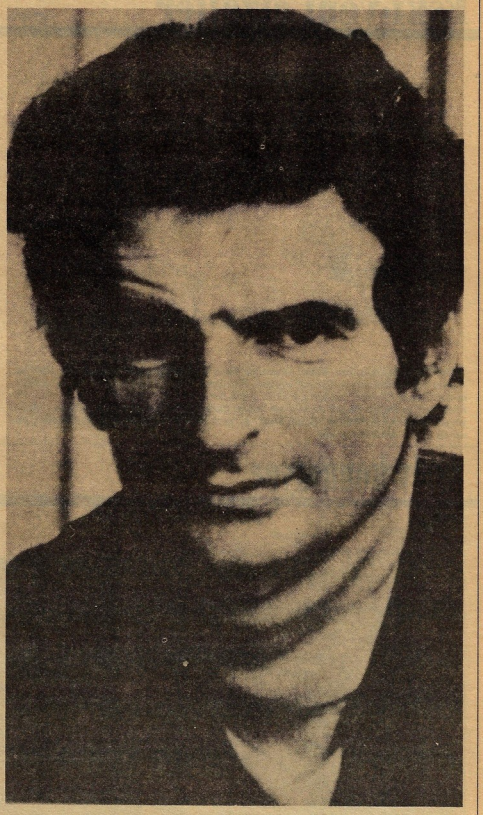

— Belki de 12 yaşındayken iç ve dış dünya üzerine olan görüşünüz, bir yetişkin olarak kendinizi de nasıl gördüğünüzü belirliyor.

KOSİNSKİ — Savaş, benim modern toplum ve onun anlamsız yıkım ve terör kapasitesiyle ilk tanışmam oldu. Stalinist bir toplumda geçen çocukluğum ve gençliğim, bireye karşı duyduğum saygıda etken olmuş olabilir. Aslında tüm romanlarım toplumun kurumları ve onlara yem olan bireylerden söz ederek, bilinçli ya da bilinçsiz olarak kurban edilişimizi konu edinir.

Kullanılıyoruz

— Amerikalılar, anonim şirketler, eğitim sistemi ve hükümet kurumlarınca kullanılıyor mu, yoksa ödüller bu denli bol olduğundan isteyerek mi boyun eğiyorlar?

KOSİNSKİ — Totaliter bir devletteki kadar olmasa da, yanıtım gene evettir. Hepimiz kullanılıyoruz. Yakınlarda yapılan bir anket, işadamlarının yüzde 70'inin kişisel ilkelerinden ödün vererek toplumun standartlarına boyun eğdiğini gösteriyor. Bu işadamlarının çoğu, kuşkusuz, mesleğimizin elimize **"verilen"** tek yaşama yolu olduğunu ısrarla vurgulayan popüler kültürümüzün kurbanları. Bu kültür, kişioğlunun seçim yapma işlevini safdışı bırakarak, değişiklikleri baltalayarak ve yaşlanma korkusunu kullanarak, insanların insanlık dışı hale getirilmelerini hızlandırıyor.

— Popüler kültürün bu etkisinden kurtulmayı nasıl başarabiliriz?

KOSİNSKİ — Çok güç bir iş. Amerikan yaşamında ne zaman yaşamın anlamını sorgulayan bir düşünce uç verse, en iyi satılan kitaplar ya da benzeri işlerin peşinde olan popüler kültürümüz, bu düşünceyi ambalajlayıp satıverir. Rusya'da partinin her şeye gücünün yettiği ideolojisi kişilere ne denli aşılanmışsa, Amerikalılar da popüler kültürün Pollyannacı görüşleri tarafından daha az aşılanmış değil.

(Çeviren: NATALİ MEDİNA)

Eski-yeni çizgiler

Sempè

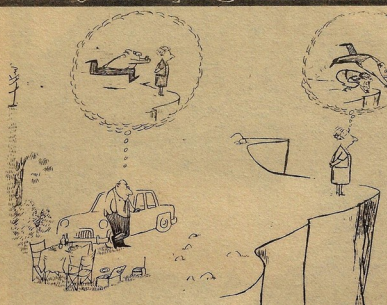

SEMPE, 17 yaşındayken, kendi deyimiyle Paris'e "kapağı attığı" zaman yıl 1949'du. İlla bir karikatürü çıksın diye çok uğraştı. İlk olarak 1951 yılında bir dergide, bir karikatürün altında "Sempè" imzası görüldü. Artık her şeyin arkası gelebilirdi; geldi de... Paris Match ve İngiliz Punch dergilerine çizdiği karikatürleriyle birden ün kazandı. Mizah yazarı Goscinny ile birlikte "Bizim Sınıf - Le petit Nicolas" adlı albümü yayımlandı. Bunu da başka albümler izledi.

MEHMED KEMAL

Vermeden Almak

İngiliz parlamentosu için bir politikacı, *"İngiliz parlamentosu her şeyi yapma gücündedir ama, yalnız kadını erkek, erkeği kadın yapamaz,"* der. Belki o yıllarda öyleydi ama, şimdi kadını erkek, erkeği de kadın yapıyorlar.

Bizim parlamentoda da Antalya Film Festivali'nde Altın Portakal ödülü alan sanatçı Tarık Akan'ın elinden ödülünü almak için bir ANAP'lı milletvekili öneride bulunmuş. Nedeni de Tarık Akan siyaset yapıyormuş. Siyaset yapmayan mı var?

O eskidendi, siyasetle öteki konuları birbirinden ayırırlardı. Bugün her şeyin içinde siyaset vardır ve birbirinden ayrılması zordur. Nitekim Altın Portakal ödülünü veren kurulun Genel Sekreteri Rekin Teksoy, bu konuda şunları söylemektedir.

"...ANAP'lı milletvekilinin konuşması sanatçıları politika yapmakla suçlarken aslında sanatı politikaya alet ediyor."

Sanatı politikaya alet etmek de ne demektir? Sanatçı politika yapıyor demek ne kadar politika ise, sanatçı politika yapıyor demek de o kadar politika yapmaktır. Politika nereye çekerseniz o yöne doğru gider. Milletvekili bu sözleri söylerken pekala politika yapmaktadır.

Bir nokta daha var. Bu ödülü bir kurul Tarık Akan'a vermiştir. Parlamento vermediği gibi, bu işe karışamaz da... Ödülü veren kurulun sözcüsü de konuşmasında buna değiniyor. *"Meclis vermedi ki, Meclis alsın.."* diyor. Doğrudur, vermediği bir şeyi Meclis niye alsın!...

Burada bir başka sanatçı Zülfü Livaneli'den söz etmek istiyoruz.

Zülfü Livaneli, halk müziği diye adlandırdığımız bir dalda ününü yapmıştı. Gün geçtikçe bağlamanın yanına başka çalgılar da ekleyerek müziğini geliştirdi. Bir yandan yurt içinde konserler verirken, bir yandan da yurt dışında konserler vermeye başladı. Livaneli, besteci, yazar ve yorumcu olarak son yıllarda uluslararası bir üne kavuşmuştur. Plakları, film müzikleri, konser ve konferansları ile sağladığı bu ün, kazandığı uluslararası ödüllerle de pekişmiş oldu. Sanatçımız yurt dışında durmadan ilerliyordu. Yunanlı kadın şarkıcı Maria Faranduri'nin solist olarak katıldığı Livaneli albümü, Almanya'da, Yılın Plağı ödülünü (1983), Hollan'da Edisen ödülünü (1984) ve Yunanistan'da Yılın Plağı ödülünü kazandı. Livaneli, Türkiye, Batı Almanya, Fransa, İsveç, Finlandiya, Norveç, Danimarka, Libya, Belçika, Avusturya ve Yunanistan'da yüzlerce konser verdi.

Livaneli, bütün bunlardan başka Türk, Fransız, Alman ve İsviçre yapımı film ve oyunlara müzik yazdı. Konser ve plak çalışmaları sırasında Livaneli, Yunanlı Maria Faranduri'den başka Haris Aleksiyu, Amerikalı Harry Belafonte ve Joan Baez, Şilili İnti İllimani ve Angel Parra, Fransız François Rabbath, Belçikalı Julos Beaucarne ve İsrailli İvry Gitlis'le ortak konser ya da plak yaptı.

Böylece ünü durmadan dünyada yayılıyordu. Bu arada müziğini dünya müziği düzeyine çıkarmak, yerel olmaktan kurtarmak için yeni arayışlarda bulundu. Son uzunçalar plağı bu arayışlarından, özgün müzik yapımında bir örnektir. Uzunçalar Orhan Veli'nin *'Gün olur'* şiiriyle başlıyor, Sait Faik'in, *'İnsanı sevmek bir insandan başlar'* sözü ile kendini belli ediyordu. Bu arada kendi şiirlerine de yer veriyor, şairliğini de kanıtlıyordu. Aragon'un türlü şiirlerinden derlenen dizelerle süslüyordu. Plağın öte yüzünde gene Orhan Veli'nin *'İstanbulu Dinliyorum'* şiiri yer alıyor. Buna Paul Eluard'ın Orhan Veli ve Melih Cevdet Anday'ın çevirdikleri *'Özgürlük'* şiiri ekleniyordu. Louis Aragon'un Attila Tokatlı tarafından çevrilen *'Yalnız İnsan'* ekleniyor, Livaneli'nin *"Yaşamak"* şiiriyle sona eriyordu.

arşiv konuşuyor

"Yavuz"dan kalan

Hizmetleri yanında büyüklüğü ve hızıyla da ün yapan "TCG Yavuz" 28 Mart 1911 yılında Almanya'nın "Hamburg und Voss" tezgâhlarında denize indirilmişti. Alman donanmasına katıldıktan iki yıl sonra Türk sularına sığınan ve 16 Ağustos 1914'te Dolmabahçe önlerinde Türk sancağı takılan iki gemiden (Goben ve Breslaw) biri olan "Yavuz" (Goben) Osmanlı imparatorluğunun savaşa girmesinde en büyük neden oluyordu. Savaştaki büyük hizmetlerinden sonra ağır yaralarla havuza çekilen "Yavuz" 1926 yılında bir Fransız şirketi tarafından onarıldı ve 10 Ekim 1929 yılında Cumhuriyet Donanmasına katıldı. 1938 yılında Atatürk'ün naaşını taşıdı. Varlığı ile Balkan devletleri arasında denge unsuru olarak nitelenen "Yavuz" ayrıca su üstü ve uçaksavar atışlarında defalarca "Donanma Birinciliği" kazanmıştı. 1950'de son kez Akdeniz'de yapılan bir tatbikata katıldı ve Kavaklar önünde şamandıralara bağlandı. Buradan da Gölcük rıhtımına taşındı. Almanlar tarafından satın alınmak istendi, müze yapılacağı söylendi ve sonunda 25 milyon liraya sökülmek üzere Makine Kimya Endüstrisi'ne satıldı. Türk Deniz Kuvvetleri'ne 40 yıla yakın süre hizmet veren "Şanlı Yavuz" 7 Haziran 1973'te Gölcük'teki Poyraz İskelesinden top atışlarıyla uğurlandı ve sökülmek üzere Seymen Koyuna çekildi. 18 Eylül 1975'te çekilen fotoğrafta ise "Şanlı Yavuz"dan kalan son parçaları görüyorsunuz. (Fotoğraf: ARA GÜLER)

ANKET DEFTERİ

Refik Durbaş

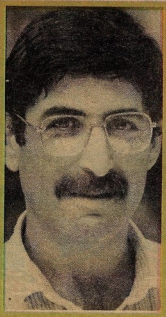

Yanlış ne yana düşer Refik usta

Kendisini bir çok insan "şair" diye tanır. Ama o, Cumhuriyet'te çalışanların çoğuna göre "müsahhih"dir. Hangi işte daha başarılı olduğu bilinmiyor; ama hiçbir kuruluş "... Düzeltme Ödülü" diye bir yarışma düzenlemediğine -yani Refik Durbaş böyle bir ödül kazanmadığına- göre ve bir çok kuruluş "..... Şiir Ödülü" diye yarışmalar düzenlediğine -yani Refik Durbaş ödüller kazandığına- göre şimdilik şairlikte daha başarılıdır. 1944 yılının karlı bir Erzurum gecesinde dünyaya gözlerini açan Refik Durbaş, daha o günden itibaren "gezmeye" başladı. Liseyi İzmir'de, üniversiteyi İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde okudu. İlk şiiri Evrim dergisinde (İzmir) çıktı. İstanbul'da toplamı dört sayı yayımlanabilen bir dergi bile çıkartan (Alan 67) Durbaş, kısa sürede bu işten vazgeçmesini bildi.

Sizce en büyük mutsuzluk nedir? *Yaşamdan umudu kesmek.*
Nerede yaşamak isterdiniz? *İnsan elinin, emeğinin değdiği herhangi bir yerde.*
Sizce yeryüzünde gerçek mutluluk nedir? *Mutluluğun gerçek olduğunun ayrımında bulunabilmek.*
Hangi hataları bağışlarsınız? *İnsan özünü zedelemeyenleri.*
Edebiyatta en sevdiğiniz kadın kahraman? *Kahramana da kahramanlığa da karşı olanlar.*
En sevdiğiniz tarihî kişilikler? *Tarih-dışı isimsiz kahramanlar.*
En sevdiğiniz yaşayan kadın kahramanlar? *Kahramanları ne çok seviyorsunuz?*
En sevdiğiniz besteci? *Beethowen, Çaykovski, Borodin.*
Bir erkekte en çok hangi özelliklere değer verirsiniz? *İnsani özelliklere.*
Bir kadında? *Bu konu benim dışımda.*
En sevdiğiniz uğraş? *Şiir, şiirle ilintisi olan her şey.*
Kimin ya da kimlerin yerinde olmayı isterdiniz? *Kendimin.*
Başlıca karakter özelliğiniz? *Tanıyanlara sormalı.*
Dostlarınızda en çok değer verdiğiniz özellik? *Dost olmaları.*
En büyük yanılgınız? *Her zaman yanılabileceğimin bilincinde olmak.*
Mutluluk rüyanız? *Düşlerde yaşamak.*
Sizin için en büyük felaket ne olabilirdi? *Ölürken kendimin farkında olmak.*
Ne olmak isterdiniz? *Uçurum kıyısında açan bir kır çiçeği.*
En sevdiğiniz renk? *Gökkuşağı.*
En sevdiğiniz çiçek? *İsimsiz kır çiçekleri.*
En sevdiğiniz kuş? *Serçe.*
En sevdiğiniz yazar? *Yazıyı ilk bulan.*
En sevdiğiniz şair? *Şair değil, şiirler, şiirler...*
Yaşayan erkek kahramanlarınız? *Onlar gerçekten yaşadılar mı?*
Tarihte en çok takdir ettiğiniz kadın kahraman? *Annem.*
En sevdiğiniz isimler? *İsimlerin ne anlamı var?*
En nefret ettiğiniz şey? *Henüz tanışmadım.*
Tarihte en nefret ettiğiniz kişiler? *Onlar kendilerini bilir.*
Hayran olduğunuz askeri başarılar? *Kendi askerliğim.*
Hayranlık duyduğunuz reformlar? *Dünyaya yeniden gelişim.*
Hangi doğal yeteneğe sahip olmak isterdiniz? *Doğal olmayan bir yeteneğe.*
Nasıl ölmeyi isterdiniz? *Canımı alacak olana sorun.*
Şu andaki ruh haliniz? *Bunca "anlamsız" soruyu yanıtladığımdan dolayı sıkıntılı.*
Yaşam ilkeniz? *İlkelere bağlı ilkesiz yaşamak.*

Neden olmasın?...

Behicak

DİKKAAT! ÇEKİYOO-RUUM, ÇEEEK...
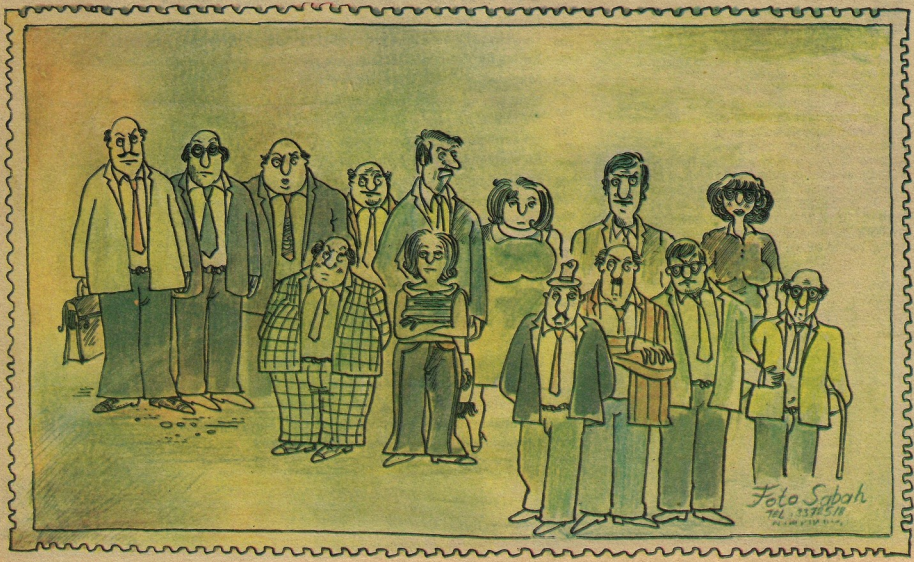
Foto Sabah